

Předčasný starobní důchod

Bakalářská práce

Studijní program:

B7508 Sociální práce

Studijní obor:

Sociální práce a penitenciární péče

Autor práce:

Lucie Zemanová

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Předčasný starobní důchod

Jméno a příjmení: **Lucie Zemanová**
Osobní číslo: P19000678
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální práce a penitenciární péče
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Identifikace faktorů vedoucích k odchodu do předčasného starobního důchodu.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: dotazování, analýza primárních dat

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

KREBS, V., aj., 2015. Sociální politika. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-7478-921-2.
POTŮČEK, M., 2018. České důchody. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4236-9.
PŘIB, J., 2012. Kdy do důchodu a za kolik. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4090-4.
TOMEŠ, I., 2019. Povinná sociální solidarita. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3835-5.
VOSTATEK, J., 2016. Penzijní teorie a politika. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-571-8.

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

20. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

21. dubna 2022

Lucie Zemanová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Lence Nádvorníkové, Ph.D. za odborné vedení. Současně děkuji všem kolegyním a kolegům ze zúčastněných OSSZ.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je předčasný důchod. Cílem práce je identifikace faktorů, které vedou k odchodu do předčasného důchodu. V práci je popsáno teoretické ukotvení terminologie v souvislosti s předčasným důchodem. Historie a vývoj důchodové problematiky i specificky předčasného důchodu. Dále je v práci vysvětlen konstrukt předčasných důchodů, krácení za předčasnost a nárokovost dávky. Do souvislosti s předčasným důchodem je v práci postaven také institut předdůchodu. Představena jsou aktuální statistická data v souvislosti s tématem. Současně je zde popsán předčasný důchod prizmatem sociální práce a sociální politiky.

Původním záměrem při vzniku institutu předčasného důchodu bylo především řešení situace při dlouhodobé nezaměstnanosti v předdůchodovém věku. V práci jsou identifikovány také další faktory, které k odchodu do předčasného důchodu v současnosti vedou. Komplexní výzkum této problematiky dosud nebyl proveden.

K identifikaci těchto důvodů jsou použity výsledky průzkumu, který probíhal na třech Okresních správách sociálního zabezpečení v rámci Libereckého kraje, v období květen 2021 až prosinec 2021. K průzkumu bylo použito dotazníkové šetření. Dále jsou představeny příklady dobré a špatné praxe, které akcentují důležitost odborného poradenství v důchodové problematice. Výsledkem průzkumu je potom představení faktorů, které v současné době vedou k odchodu do předčasného důchodu a jejich četnost, v souvislosti s jednotlivými obdobími předčasnosti. Z průzkumu vyplývá, že převažujícími důvody jsou zdravotní důvody, evidence na úřadu práce a jejich kombinace. K dalším markantním důvodům patří únava ze zaměstnání. Nejčastěji lidé odchází do předčasného důchodu v prvním roce předčasnosti, kdy je krácení nejmírnější.

Závěr práce shrnuje výsledky průzkumu, které mohou být v širším kontextu zohledněny při získávání informací v souvislosti se stárnutím populace a udržitelnosti důchodového systému. Průzkum reflektuje aktuální faktory důchodové problematiky. V práci je komplexně popsána problematika předčasného důchodu, proto je možné ji použít pro získání znalostí o institutu předčasného důchodu při práci v sociální oblasti a státní správě.

Klíčová slova

Důchod, důchodové pojištění, předčasný důchod, sociální pojištění, starobní důchod

Abstract

The topic of this bachelor thesis is an early retirement. The aim of this work is to identify the factors which lead to early retirement. The thesis describes the theoretical basis of terminology in connection with early retirement. History and development of pension issues and specifically early retirement. Furthermore, the work explains the construct of early retirement, reduction for premature and benefit entitlement. The institute of pre-retirement is also stood in connection with early retirement. Current statistical data related to the topic are presented. At the same time, early retirement is described here using the prism of social work and social policy.

The original intention of the establishment of the early retirement institution was primarily to solve the situation of long-term unemployment in pre-retirement age. The work also identifies other factors that currently lead to early retirement. Any comprehensive research on this issue has not yet been carried out.

The results of a survey conducted at three District Social Security Administrations within the Liberec Region in the period from May 2021 to December 2021 are used to identify these reasons. A questionnaire survey was used for the survey. Furthermore, examples of good and bad practice are presented, which emphasize the importance of professional counselling at the issues of pension. The result of the survey is then a presentation of the factors which currently lead to early retirement and their frequency, in relation to each period of premature. The survey shows that the predominant reasons are medical reasons, registration at the employment office and their combinations. Other significant reasons include fatigue from work. People most often retire early in the first year of prematurity, when the reduction is the slightest.

The conclusion summarizes the results of the survey, which can be considered in a broader context at obtaining information in relation to the aging population and the sustainability of the pension system. The survey reflects current factors in the area of pension issues. The thesis comprehensively describes the issue of early retirement, so that it can be used to gain knowledge about the institute of early retirement in the social field and public administration.

Keywords

Early retirement, old - age pension, pension, pension insurance, social insurance

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
TEORETICKÉ UKOTVENÍ	9
1 Důchodový systém v ČR	9
2 Historie důchodového systému v ČR	11
3 Principy důchodového pojištění	13
3.1 Princip jednotné úpravy	13
3.2 Princip obligatornosti	13
3.3 Princip solidarity	14
3.4 Princip dynamičnosti	14
4 Předdůchod	15
5 Starobní důchod	17
5.1 Nárok na starobní důchod	18
5.1.1 Důchodový věk	19
5.1.2 Doba pojištění	19
5.2 Náhradní doby pojištění	21
6 Princip výpočtu starobního důchodu	24
6.1 Rozhodné období (RO)	24
6.2 Vyloučené doby (VL)	24
6.3 Vyměřovací základ (VZ)	24
6.4 Všeobecný vyměřovací základ (VVZ)	25
6.5 Přepočítací koeficient (PK)	25
6.6 Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (KNVVZ)	25
6.7 Roční vyměřovací základ (RVZ)	26
6.8 Osobní vyměřovací základ (OVZ)	26
6.9 Výpočtový základ (VPZ)	26
6.10 Procentní výměra důchodu	26
7 Souběh starobního důchodu a příjmů z výdělečné činnosti	28
8 Předčasný starobní důchod	29
8.1 Vývoj předčasného důchodu	29
8.2 Krácení předčasného starobního důchodu	30
8.3 Specifika předčasného starobního důchodu	33

8.4 OSVČ a předčasný starobní důchod.....	34
9 Statistika předčasných důchodů.....	35
10 Faktory odchodu do předčasného důchodu	37
11 Stárnutí populace	38
12 Předčasný důchod prizmatem sociální práce.....	40
13 Předčasný starobní důchod prizmatem sociální politiky	41
EMPIRICKÁ ČÁST.....	43
14 Charakteristika průzkumného problému.....	43
15 Cíle průzkumu	44
16 Metody průzkumu.....	45
16.1 Kvantitativní strategie	45
16.1.1 Dotazník.....	45
16.2 Kvalitativní strategie	46
17 Realizace průzkumu.....	47
18 Průzkumný vzorek	48
19 Předprůzkum.....	49
20 Zpracování a vyhodnocování dotazníku	50
21 Příklady z praxe	58
21.1 Příklad dobré praxe 1	58
21.2 Příklad dobré praxe 2	60
22 Interpretace výsledků průzkumného šetření	64
23 Diskuse a navrhovaná opatření	66
23.1 Navrhovaná opatření	69
Závěr.....	72
Zdroje	74
Seznam příloh.....	77
Přílohy	78

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj důchodového věku a potřebné doby pojištění.....	20
Tabulka 2: Krácení předčasného důchodu	32
Tabulka 3: Rozložení dle genderu.....	50
Tabulka 4: Rozložení dle předčasnosti.....	50
Tabulka 5: Zdravotní důvody	51
Tabulka 6: Zdravotní důvody kombinace	52
Tabulka 7: Únava ze zaměstnání.....	53
Tabulka 8: Únava ze zaměstnání kombinace	54
Tabulka 9: Evidence na Úřadu práce	55
Tabulka 10: Specifikace důvodů při evidenci na Úřadu práce.....	56
Tabulka 11: Ostatní důvody	57
Tabulka 12: Příklad praxe 1	60
Tabulka 13: Příklad praxe 2	62

Seznam grafů

Graf 1: Průměrná výše starobního důchodu, muži a ženy.....	17
Graf 2: Počty vyplácených starobních důchodů a předčasných důchodů	36
Graf 3: Počet nezaměstnaných a v tom nezaměstnaní věk 55+	67

Seznam použitých zkratk

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

ČSÚ – Český statistický ústav

KNVVZK – koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

OSSZ – okresní správa sociálního zabezpečení

OVZ – osobní vyměřovací základ

PK – Přepočítací koeficient

RO – Rozhodné období

RVZ – Roční vyměřovací základ

ÚP – Úřad práce

VL – Vyloučené doby

VVZ – Všeobecný vyměřovací základ

VZ – Vyměřovací základ

VPZ – Výpočtový základ

ZDP – Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

Úvod

Předčasný důchod, je institutem důchodového systému v České republice, jehož využívá stále větší počet lidí. V souvislosti se stárnutím populace a posouváním věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, je podstatné pojmenovat důvody, které k odchodu do předčasného starobního důchodu žadatele o něj vedou. Demografické údaje o stárnutí populace svědčí o tom, že reforma důchodového systému je jedinou cestou k jeho udržitelnosti. Důchodová problematika v České republice je poměrně komplikovaná a rozhodování o tom, zda a kdy do předčasného důchodu odejít, proto není jednoduché. Vzhledem k tomu, že starobní důchod je pro většinu důchodců hlavním příjmem, je správnost takového rozhodnutí stěžejní. Zde je důležité odborné důchodové poradenství.

První část práce obsahuje teoretické ukotvení terminologie v souvislosti s předčasným důchodem. Toto teoretické ukotvení je podstatné pro tematiku, která je v práci zkoumána. Je zde popsán důchodový systém v České republice, jeho historie a principy. Tato část práce se dále věnuje konstrukci starobního, a tedy současně také předčasného starobního důchodu, které jsou v základu totožné. Vysvětluje pojmy, které se k výpočtu důchodu váží. Podrobně jsou v práci popsána specifika předčasného důchodu, jeho historický vývoj a principy krácení. Představeny jsou již známé faktory pro předčasný odchod do starobního důchodu a aktuální statistika předčasných důchodů. První část práce obsahuje též kontext předčasného důchodu prizmatem sociální práce a sociální politiky.

Druhá část práce, představuje nejprve metodologii práce a dále potom vyhodnocení kvantitativního průzkumu, který proběhl formou dotazníkového šetření. Průzkum se uskutečnil v rámci Libereckého kraje na třech Okresních správách sociálního zabezpečení a věnuje se identifikaci faktorů vedoucích k odchodu do předčasného důchodu a jejich četnosti. Pro ilustraci důležitosti odborného poradenství v souvislosti s dopady odchodu do předčasného důchodu, jsou uvedeny příklady dobré praxe. Další částí je potom vyhodnocení průzkumu a tím i zodpovězení průzkumné otázky.

TEORETICKÉ UKOTVENÍ

1 Důchodový systém v ČR

Důchodové pojištění je součástí systému sociálního zabezpečení. Sociální zabezpečení lze definovat jako soubor institucí, zařízení a opatření, které umožňují zmírnit či odstranit dopady sociálních událostí. V souvislosti se sociálním zabezpečením hovoříme o čtyřech pilířích. Jedná se o sociální pojištění, státní sociální podporu, sociální pomoc a dále o doplňkové penzijní spoření, dříve penzijní připojištění. Důchodové pojištění, společně s nemocenským pojištěním a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti, tvoří první pilíř sociálního zabezpečení. *V rámci základního důchodového pojištění jsou zabezpečeny všechny případy dlouhodobého zabezpečení v případě sociální události* (Krebs 2015, s. 226). V České republice jsou poplatníky pojistného na *sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti zaměstnavatelé, zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, zahraniční zaměstnanci a osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění* (MPSV 2022).

Také v důchodovém pojištění hovoříme o pilířích. V České republice v letech 2013 až 2015 fungoval třípilířový důchodový systém. Druhý důchodový pilíř byl k 31. 12. 2015 následně zrušen a aktuálně důchodový systém tvoří pouze dřívější první pilíř a třetí pilíř. Nyní je tedy systém dvoupilířový.

- 1) První pilíř – základní, povinný, dávkově definovaný a průběžně financovaný pilíř, *PAYG systém, upravený zákonem, včetně sazeb pojistného* (Vostatek 2016, s. 114, 160),
- 2) Třetí pilíř – doplňkový dobrovolný, příspěvkově definovaný, kapitálově financovaný pilíř penzijního připojištění se státním příspěvkem. Součástí doplňkového dobrovolného pilíře je také soukromé životní pojištění.

Takzvaný druhý pilíř fungoval pouze tři roky. Byl založen na principu snížených odvodů a investování prostředků, které byly získány snížením odvodů, do fondů.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- starobní (včetně tzv. předčasného a poměrného starobního důchodu),
- invalidní (pro 1., 2. a 3. stupeň invalidity),

- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

Jsou tak tedy zabezpečovány sociální události, jako stáří, invalidita, nebo ztráta živitele, tedy ovdovění či osiřené. Dávky z důchodového pojištění jsou dlouhodobé a jsou odvozeny od příjmů z výdělečné činnosti.

Dalším možným dělením důchodů může být rozdělení na:

- 1) důchody přímé, tj. důchody starobní a invalidní,
- 2) důchody odvozené, tj. důchody vdovské a vdovecké a sirotčí (Příb 2012, s. 13).

Všechny důchody se skládají ze dvou částí. Jsou to:

- základní výměra (stanovená pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků, aktuálně, v roce 2022 činí její výše 3 900 Kč),
- procentní výměra (její výše se odvíjí od počtu započítaných let doby pojištění a dále.

od dosahovaných příjmů v rozhodném období, od roku 1986)

Dle Příba (2012, s. 15), se dá skladba důchodu znázornit také takto:

důchod = základní výměra + procentní výměra

2 Historie důchodového systému v ČR

Historie důchodového systému v České republice má dlouhou tradici. Po vzniku Československa v roce 1918 se v nové republice zpočátku čerpalo ze zákonných úprav z doby, kdy byly naše země součástí Rakousko-Uherské monarchie. *Až ve 20. letech, byly postupně přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na většinu osob, činných v zaměstnaneckých vztazích.* (Příb 2012, s. 11). Zásadní byl z tohoto pohledu zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří (ČSSZ 2004). V tomto zákoně invalidní a starobní pojištění tvořilo jednotný rizikový a finanční celek. Ve stejné době vznikla také Ústřední sociální pojišťovna.

Po druhé světové válce byl přijat zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. V této nejednoduché době s sebou přinesl ucelenou koncepci, která nahradila dříve platné předpisy. Tento zákon byl připraven se zdokonalovat a reagovat na nové sociální události. Podle Krebse (2015, s. 192–193) se jednalo o *progresivní počín, který zajišťoval sociální jistoty a vytvářel podmínky pro realizaci práva na práci a lidskou existenci těm, kteří se pracovní činnosti nemohli zúčastnit.* Zákon č. 99/1948 Sb. ovlivnil vývoj sociálního zabezpečení jak u nás, tak také ve světě.

Se změnou politického uspořádání přišly také změny v sociálním pojištění a nastalo směřování k sovětskému modelu. První změnou byl zákon č. 102/1951 o přebudování národního pojištění, kterým bylo nemocenské pojištění odděleno od důchodového pojištění. Po tomto oddělení byl pro provádění důchodového zabezpečení ustaven *Státní úřad důchodového zabezpečení (SÚDZ).* To se změnilo v roce 1957, kdy se orgánem sociálního zabezpečení, a tedy i úřadem, který zajišťoval důchodové zabezpečení, stal *Státní úřad sociálního zabezpečení (SÚSZ)* (ČSSZ, 2004). Významný vliv na další směřování důchodového systému mělo schválení zákona č. 55/1956 Sb. o sociálním zabezpečení. Jeho součástí bylo např. *snížení věkových hranic pro odchod do důchodu, zavedení pracovních kategorií, či zavedení financování důchodového zabezpečení ze státního rozpočtu* (Krebs 2015, s. 193).

Následovala reforma zákonem č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení a následně potom zákon č. 121/1975 Sb. o sociálním zabezpečení. Ten podle Krebse *odstranil některé nedostatky předešlého zákona* (2015, s. 193).

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, který už de facto nepřinesl zásadní změny, platil nejen do konce komunistické éry v tehdejší Československu, ale v platnosti zůstal až do 31. 12. 1995. Od 1. 1. 1996 vešel v platnost zákon č. 155/1995 Sb.,

o důchodovém pojištění (dále jen ZDP), který s některými novelami a úpravami, platí dodnes. *Zvláště významné jsou novely z roku 1997, z roku 2003, z roku 2008 a z roku 2011 (Příb 2012, s. 13).*

3 Principy důchodového pojištění

V následujících kapitolách jsou popsány základní principy důchodového pojištění v České republice. Jedná se o principy, na jejichž základě je možné proniknout do důchodové problematiky z různých hledisek a zároveň napomáhají jejich výkladu. K základním rysům našeho důchodového systému patří také účast prakticky všech ekonomicky aktivních obyvatel na důchodovém pojištění.

3.1 Princip jednotné úpravy

Principem jednotné úpravy v České republice se rozumí ta skutečnost, že platí jednotná pravidla a zásady pro *zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, členy družstev a ostatní skupiny pojištěnců* (Příb 2012, s. 11). Všichni bez rozdílu tak mají stejná pravidla jak pro nárok, tak pro výpočet důchodu. V minulosti v zákoně č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení, byla zaměstnání rozlišována na jednotlivé pracovní kategorie, ke kterým náležela zvýhodnění pro odchod do důchodu a jeho výši. Jednalo se o rozlišování na zaměstnání I. a II. kategorie. Šlo zejména o riziková zaměstnání, např. v těžbě uranu či v hlubinných dolech a podobně. *Právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová či profesní schémata apod. Pouze z organizačně administrativního i finančního hlediska (výsluhové renty) platí určité odchylky pro tzv. silové rezorty (např. vojáci, hasiči, policisté)* (Příb 2012, s. 12).

3.2 Princip obligatornosti

Princip obligatornosti znamená to, že při splnění stanovených podmínek vzniká na důchod z důchodového pojištění právní nárok. Na tento princip nárokovosti dávek potom navazuje zajištění soudní ochrany. O důchodu, o jeho výši, přiznání či nepřiznání, rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení, případně další plátcí důchodů z důchodového pojištění. *Tato rozhodnutí mohou být soudně přezkoumána, a to v rámci správního soudnictví, v první instanci je přitom příslušný krajský soud* (Příb 2012, s. 12).

3.3 Princip solidarity

V důchodovém pojištění je zásadní také princip solidarity. Samotný pojem solidarita, je pojmem, který má především etický kontext. O solidaritě se v souvislosti s důchodovou problematikou, může hovořit ve dvou rovinách.

Jedná se o solidaritu ekonomicky aktivních s těmi, kdo již ekonomicky aktivní nejsou, tedy těmi, kteří se *nacházejí ve společensky uznaných sociálních událostech* (Krebs 2015, s. 197). Tento princip se odráží v uplatnění průběžného financování důchodového systému.

Další formou solidarity je potom solidarita lidí s vyššími příjmy s těmi, kdo mají příjmy nižší.

Sociální solidarita je dnes formou realizace veřejného zájmu na sociální ochranu před sociálním vyloučením a odráží společenskou shodu podílet se na ekonomických ztrátách, způsobených sociálními událostmi. (Tomeš 2020, s. 41, 42). V souvislosti s touto formou solidarity, je systém redukčních hranic, kdy *od určité výše se základ pro výpočet důchodu redukuje, tedy nezohledňuje se plně* (Příb 2012, s. 12).

3.4 Princip dynamičnosti

Princip dynamičnosti je v důchodovém pojištění zastoupen tím, že jsou při výpočtu starobního důchodu příjmy v rozhodném období aktualizovány, přepočítány prostřednictvím koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Princip dynamičnosti tedy zohledňuje vývoj ekonomiky ve státě. Dle Příba se dynamičnost projevuje zejména tak, že *nejdou stanoveny omezující hranice výše důchodů, stanovením pravidel pro zvyšování hranic redukce u osobního vyměřovacího základu a stanovením pravidel pro zvyšování vyplácených důchodů* (2012, s. 12).

4 Předdůchod

V souvislosti s důchodovým systémem v České republice, je třeba zmínit také problematiku předdůchodu, nebo také jinak řečeno starobní penzi na určenou dobu. Tento institut slouží jako možnost čerpat z vlastních naspořených prostředků v doplňkovém penzijním spoření. *Smyslem předdůchodu je tedy možnost dřívějšího odchodu do penze tak, aby se minimalizoval dopad na výši starobního důchodu* (Kubica 2021).

Na starobní důchod z I. pilíře má předdůchod vliv, a také vstup do předdůchodu je v přímé souvislosti s datem vzniku nároku na důchod. Vstoupit do předdůchodu lze nejdříve 5 let před věkovou hranicí potřebnou pro vznik nároku na řádný starobní důchod a minimální souvislá doba pobírání předdůchodu je 2 roky. Nezbytnou podmínkou je účast v doplňkovém penzijním spoření, popřípadě dřívějšího penzijního připojištění po minimální dobu 60 měsíců, tedy 5 let. Předdůchod lze čerpat pouze z doplňkového penzijního spoření, proto je třeba převést prostředky z penzijního připojištění, do nového systému. *Na každý měsíc pobytu v předdůchodu je nutné mít naspořenou částku, která odpovídá minimální hodnotě 30 % průměrné hrubé mzdy – což aktuálně (2022) činí 11.114 Kč* (Naše důchody 2021). Pokud by zájemce o předdůchod neměl naspořenu potřebnou částku, je možné ji vložit na účet doplňkového penzijního spoření i z jiných zdrojů a při splnění potřebné doby účasti potom předdůchod čerpat.

Současné čerpání předdůchodu a předčasného či starobního důchodu se nijak nevyklučuje. Z hlediska vlivu na výpočet starobního důchodu je *čerpání předdůchodu považováno za vyloučenou dobu, což zaručuje, že při výpočtu starobního důchodu nebudou předešlé výdělků „rozmělněny“ o tuto nevýdělečnou dobu* (ČSSZ 2021). Předdůchod tak výrazně negativně neovlivní výši osobního vyměřovacího základu, ze kterého se starobní důchod (mimo jiné) následně počítá. Na druhou stranu se ale nejedná o dobu pojištění. To tedy znamená, že doba čerpání předdůchodu nebude zahrnuta do odpracovaných let.

Vzhledem k tomu, že se čerpá z vlastních prostředků, nejsou v souvislosti s výdělečnou činností žádné limity. *Je tedy také možné při předdůchodu pracovat, a to jak na plný, tak i na částečný úvazek. V takovém případě, tedy bude-li z výdělečné činnosti odvedeno sociální pojištění, je možné si tuto dobu nechat zahrnout do výpočtu starobního důchodu* (ČSSZ 2021). Výhodnost této varianty z hlediska výpočtu důchodu není zcela jednoznačná a jistě souvisí také s tím, v jaké výši by příjmy z výdělečné činnosti byly. Žadatel o starobní důchod si potom může zvolit, kterou variantu bude chtít do výpočtu důchodu zvolit. Z předdůchodu je tedy možné odejít *jak do řádného starobního důchodu,*

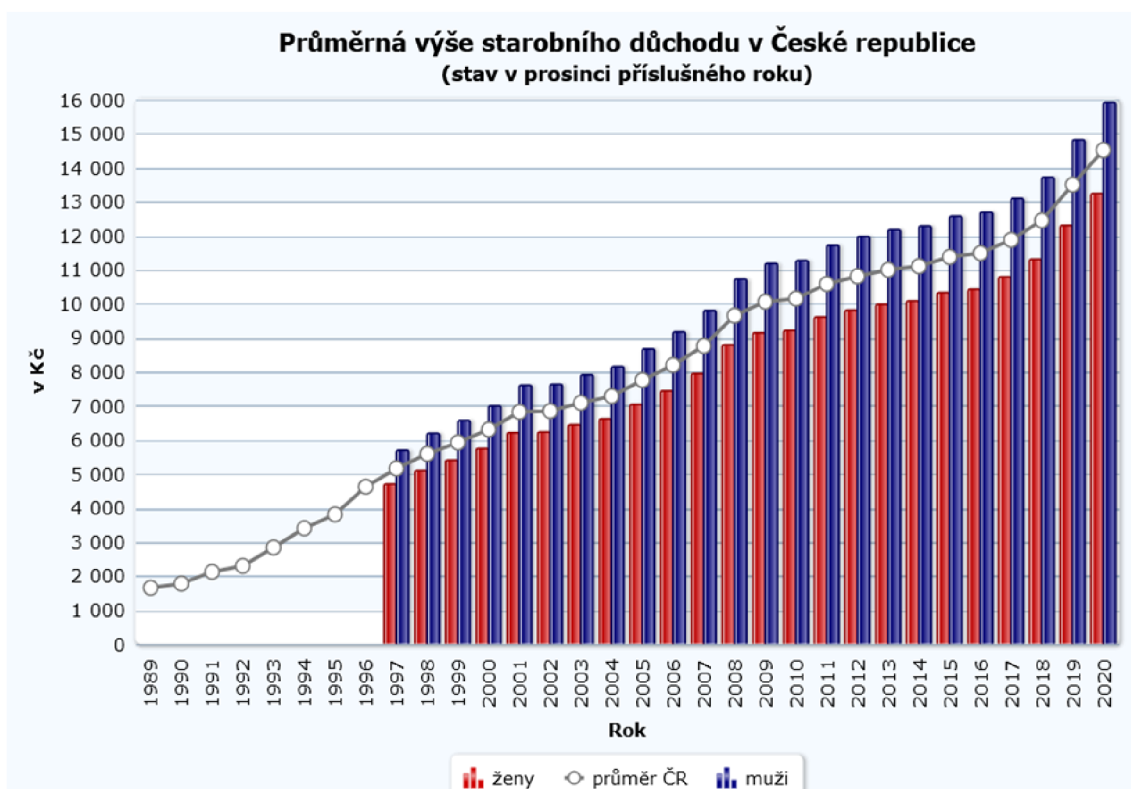
tak také do předčasného starobního důchodu a současně je možné být zaměstnaný, podnikat, být v evidenci úřadu práce a pobírat podporu, pečovat, pobírat invalidní, pozůstalostní, předčasný nebo i řádný starobní důchod (Naše důchody 2021).

5 Starobní důchod

Starobní důchod řeší sociální událost, související s dosažením důchodového věku. Odejít do starobního důchodu je právo, nikoli povinnost. To tedy znamená, že odejít do důchodu, je věcí každého člověka a to, zda si o důchod požádá je jeho rozhodnutím. Starobní důchod je nejčastější formou důchodu. Jedná se o základní pojistnou dávku, která je určena k zajištění životních potřeb seniorů. Starobní důchod patří k obligatorním sociálním dávkám. Vyplácí se měsíčně od doby vzniku nároku až do konce života. Tyto skutečnosti jsou platné stejně i pro starobní důchody před dosažením důchodového věku, tedy pro předčasné důchody.

Starobní důchody jsou přiznávány dle § 29 odst. 1 (tak zvaný řádný starobní důchod) nebo odst. 3 ZDP (tak zvaný poměrný starobní důchod), a dále dle § 31 ZDP, tak zvaný předčasný starobní důchod, tedy důchod před dosažením důchodového věku.

Do řádného důchodu odcházejí v roce 2022 muži narození od března 1958 do konce roku 1958, ženy podle počtu dětí. Průměrná výše starobního důchodu byla k 31. 3. 2021 15.351 Kč. *Mezi výší starobních důchodů u mužů a žen je rozdíl. Důchody žen jsou nižší v průměru téměř o 2 700 Kč (ČSSZ 2021).*

Graf 1: Průměrná výše starobního důchodu, muži a ženy

Rozdíl mezi výší starobních důchodů žen a mužů nově alespoň částečně kompenzuje zákon č. 323/2021 Sb., kterým se mění č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon, jehož účinnost bude 1. 1. 2023, k procentní výměře starobních, a tedy i předčasných starobních důchodů, přidá za každé vychované dítě 500 Kč, a to nově i mužům. Tento příspěvek bude automaticky náležet všem ženám, kterým byla výchova dítěte uznána do starobního důchodu a důchod jim byl či bude do dne účinnosti zákona č. 323/2021 Sb., přiznán. Náležet bude příspěvek také všem ženám, které pravdivě uvedou výchovu dítěte v žádosti o starobní důchod s datem přiznání po 1. 1. 2023. Muži si o příspěvek budou muset požádat. Podání žádosti bude možné od 1. 9. 2022, a to po dobu dvou let. V případech, kdy nebude zřejmé, komu příspěvek za výchovu dítěte náleží, budou v této věci rozhodovat OSSZ.

5.1 Nárok na starobní důchod

Pro nárok na starobní důchod je třeba splnit dvě podmínky. První podmínkou je *dosažení stanoveného důchodového věku a druhou podmínkou je potom získat potřebnou dobu důchodového pojištění* (Zákon č. 155/1995 Sb., § 28). Aktuálně je potřebná doba pro vznik nároku 35 let doby pojištění, včetně náhradních dob, nebo získání alespoň 30 let tzv. čisté doby pojištění, tedy doby, která neobsahuje žádné náhradní doby pojištění. Není-li splněna podmínka potřebné doby pojištění k termínu vzniku nároku, je možné tuto podmínku kdykoli později splnit, např. dopracovat. V takovém případě je důchod přiznán od vzniku nároku, tedy od splnění podmínky potřebné doby pojištění. Další možností, jak dosáhnout na přiznání důchodu, je splnění podmínky alespoň dvaceti let doby pojištění nebo patnácti let doby pojištění bez náhradních dob a současně dosáhnout důchodového věku muže stejného data narození, vyššího o pět let, což platí stejně i pro ženy. *Od roku 1996 se postupně zvyšuje věková hranice odchodu do důchodu pravidelně o dva měsíce ročně u mužů a u žen čtyři měsíce ročně* (Krebs 2015, s. 227). K tomuto navyšování přestane docházet ve chvíli, kdy budou do důchodu odcházet ročníky, které mají důchodový věk stanoven na 65 let.

5.1.1 Důchodový věk

Důchodový věk je jednou z diskutovaných podmínek. Je upraven v závislosti na datu (kalendářním roku) narození pojištěnce a pohlaví, *u žen je zatím diferencován s ohledem na počet vychovaných dětí* (Jakešová, Urbánková 2018, s. 9)

Kritéria stanovení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu se v posledních letech změnila (viz Přílohy č. 1 a 2). Horní hranice (tedy nejvyšší důchodový věk) je aktuálně 65 let a platí pro:

- • muže a bezdětné ženy ročníku 1965 a mladší
- •ženy ročníku 1972 a mladší, dále pro ženy narozené mezi lety 1966 a 1971 v závislosti na počtu dětí.

U důchodového věku existují v ZDP výjimky. Jedná se o snížený důchodový věk v důsledku získání stanoveného počtu let v preferovaných zaměstnáních, který upravuje celá řada nařízení vlády, nově též zákon, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

5.1.2 Doba pojištění

Potřebná doba pojištění je zákonnou podmínkou pro vznik nároku na starobní důchod dle § 29 ZDP, tedy tzv. řádného starobního důchodu, tak také pro vznik nároku na starobní důchod před dosažením důchodového věku, dle § 31 ZDP, tzv. předčasný starobní důchod. V obou případech je třeba splnit potřebnou dobu pojištění ve stejné délce. Má-li být tedy přiznán předčasný starobní důchod, není hranice potřebné doby pojištění pro vznik nároku, nijak snížena.

Potřebná doba pojištění pro vznik nároku na důchod se od roku 2010 postupně prodlužovala a její délka se stanoví v závislosti na kalendářním roce dosažení důchodového věku. To znamená, že těm, kteří dosáhli důchodového věku před rokem 2010, stačila doba pojištění 25 let, ale od roku 2010 se tato potřebná doba pojištění postupně zvyšovala, až na aktuální hranici 35 let, pro vznik nároku na starobní důchod.

Tabulka 1: Vývoj důchodového věku a potřebné doby pojištění

dosažení důchodového věku	potřebná doba pojištění činí
před rokem 2010	25 let
v roce 2010	26 let
v roce 2011	27 let
v roce 2012	28 let
v roce 2013	29 let
v roce 2014	30 let
v roce 2015	31 let
v roce 2016	32 let
v roce 2017	33 let
v roce 2018	34 let
po roce 2018	35 let

Zdroj: ČSSZ, vlastní úprava

Doba pojištění se do starobního důchodu započítává od ukončení základní školy. Zpravidla nástupem ke studiu či učení, případně nástupem do zaměstnání (Příb 2012, s. 18). Doba pojištění se zahrnuje do výpočtu důchodu až do dne předcházejícího dni přiznání důchodu.

Dojde-li k situaci, kdy ke dni dosažení důchodového věku nebyla získána potřebná doba pojištění, nemůže být starobní důchod k tomuto dni přiznán. K přiznání důchodu může případně dojít až následně od pozdějšího data, ke kterému bude již potřebná doba pojištění získána. Další možností je potom tzv. poměrný starobní důchod. *Podle současně platných předpisů je podmínkou nároku na tento typ starobního důchodu získání alespoň 20 let pojištění nebo 15 let bez náhradních dob a současně dosažení věku o 5 let vyššího, než je důchodový věk muže stejného data narození (Příb 2012, s. 15-16).*

Doba pojištění se do důchodu započítává za celý kalendářní rok, tedy za 365 dnů. *Zbývající dny nejsou zohledněny (Příb 2012, s. 88).* Je možné v rámci odvolacího řízení, to znamená ve lhůtě do třiceti dnů od převzetí rozhodnutí o přiznání důchodu, změnit ještě dvakrát datum přiznání o potřebný počet dnů, do dosažení dalšího celého roku a dosáhnout tak vyššího důchodu. Posunutí data z tohoto důvodu je potom třeba dát do kontextu délky návratnosti.

Doba, o kterou se datum přiznání posouvá, musí být současně také dobou pojištění, tedy např. trvání pracovního poměru. Posouvá-li se datum přiznání u předčasného starobního důchodu, je možné, aby touto dobou byla i náhradní doba pojištění. V takovém případě

je ale třeba zohlednit to, že některé náhradní doby pojištění se započítávají jen z 80 % a posunutí data přiznání tomu přizpůsobit. Rozhodnutí je vždy na žadateli.

5.2 Náhradní doby pojištění

Podle Příba (2012, s. 12) *je pro český systém důchodového pojištění charakteristický velmi široký okruh náhradních dob pojištění*. Náhradní dobou pojištění jsou taková období, během kterých se neodvádí pojistné a jsou taxativně uvedeny v § 16 ZDP. Tyto doby jsou potom za určitých podmínek zahrnuty do doby pojištění, potřebné pro vznik nároku na důchod. Podmínkou pro to, aby mohly být náhradní doby pojištění zahrnuty do výpočtu důchodu je to, že s výjimkou péče o dítě, byly tyto doby získány na území České republiky, a dále, že doba pojištění trvala alespoň jeden rok.

Od roku 1995, kdy vešel v platnost ZDP, se problematika náhradních dob poměrně zásadně vyvíjí. Některé náhradní doby pojištění v průběhu let přestaly být náhradní dobou pojištění, jiné naopak nově vznikají. Příkladem zaniklé náhradní doby pojištění může být doba studia, nově vzniklou náhradní dobou pojištění je např. od 1. 2. 2018 doba trvání podpůrčí doby u dávky otcovské poporodní péče v době po skončení výdělečné činnosti, která zakládala účast na nemocenském pojištění (ČSSZ 2021). Pro náhradní doby pojištění opět platí, že jsou aplikovány jak v případě řádného, tak v případě předčasného starobního důchodu stejně.

Studium

Studium (denní), se pro ročníky, kterých se to týká, započítává jako doba pojištění od ukončení základní školy do 18 let v rozsahu 100 % a ode dne 18. narozenin včetně, se doba studia započítává v rozsahu 80 % v délce šesti let. Do doby studia se zahrnuje také doba prázdnin, po středoškolském studiu dva měsíce, po vysokoškolském potom jeden měsíc. Rozlišuje se také, zda šlo o studium nebo učební poměr. Učební poměr byl do 31.8. 1984 považován za zaměstnání, a proto tak byla tato doba také do důchodu započítávána. To znamená bez hodnocení prázdnin a krácení po 18. roce věku. Teprve od 1. 9. 1985 se stalo učení podobně jako studium náhradní dobou pojištění, a tak se tedy po 18. roce věku tato doba krátí na 80 % a do doby pojištění se zahrnují i prázdniny. Takto se doba započítá těm, kterých se to týká, až do 31. 12. 1995. Od 1. 1. 1996 přestává být studium do 18 let náhradní dobou pojištění a studium po 18. roce se započítává v celkové délce šesti let kráceno na 80 %.

K další, a to zcela zásadní změně zápočtu studia, dochází od 1. 1. 2010. Od tohoto data se studium do důchodu jako náhradní doba pojištění nezapočítává a studium tak není do výpočtu důchodu zahrnuto vůbec. Na druhou stranu má ale doba studia svou nezastupitelnou roli při hodnocení pro vznik nároku na invalidní důchod, zejména u mladších lidí, kdy by jinak nebyla splněna podmínka potřebné doby pojištění.

Evidence na Úřadu práce

Evidence na Úřadu práce je další náhradní dobou pojištění, u které se v průběhu doby měnil její zápočet. Po roce 1990, kdy vznikly Úřady práce (Úřad práce 2021), do 31. 12. 1995 se všechna doba evidence na úřadu práce bez dalšího rozlišení započítává do důchodu 80 %. Od 1. 1. 1996 se doba evidence na úřadu, jako náhradní doba započítává tak, že se vždy započítá všechna doba evidence při pobírání podpory v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, a to z 80 %. Za dobu, po kterou náleží podpora v nezaměstnanosti, se považuje také doba, po kterou se podpora v nezaměstnanosti neposkytuje z důvodu, že osobě vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání přísluší odstupné, odbytné nebo odchodné. Doba v evidenci na Úřadu práce bez pobírání podpory v nezaměstnanosti, se započítává následovně: Maximální délka započítávané doby evidence na úřadu práce bez podpory, jsou tři roky. Z toho do věku 55 let lze do výpočtu zahrnout maximálně jeden rok této evidence, krácený na 80 % a po 55. roce věku se tedy započtou zbývající z 80 % zbývající dva roky. Tato doba tří let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod.

Ostatní náhradní doby pojištění

Za náhradní dobu pojištění se považuje také

- teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost osob se zdravotním postižením, zápočet 100 %,
- vojenská služba v ozbrojených silách České republiky, pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě (do 30. 6. 2016), výkon civilní služby (do 31. 12. 2004), zápočet 100 %. Náhradní dobou pojištění od 1. 2. 2018 není doba vojenské služby, pokud nejde o vojáky z povolání nebo vojáky v záloze ve výkonu vojenské činné služby. Jako náhradní dobu pojištění ji lze hodnotit pouze, jde-li o dobu získanou do 30. 6. 2016,
- osobní péče o dítě do čtyř let věku, zápočet 100 %,
- péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost) nebo osobu jakéhokoliv věku, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II

(středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti; podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o blízkou osobu, zápočet 100 %,

- pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně z českého pojištění, a to do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod. Za poživatele invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, se pro účely účasti na pojištění považují také ti, kteří tento důchod nepobírají, ale splňují podmínky nároku na tento důchod a pobírají výsluhový příspěvek nebo příspěvek za službu podle zvláštních zákonů, zápočet 100 %,
- osob, kterým je poskytována zvláštní ochrana a pomoc na základě zákona o ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, zápočet 100 % (ČSSZ 2021).

6 Princip výpočtu starobního důchodu

Při výpočtu důchodu hrají roli jednak příjmy, dosažené v rozhodném období, a dále je to počet odpracovaných let, přičemž jsou započítávány pouze celé kalendářní roky. Pro výpočet důchodu je třeba znát množství parametrů, které jsou popsány v dalších kapitolách, strukturovaných dle Krebse (2015, s. 230).

6.1 Rozhodné období (RO)

Rozhodné období je takové období, v jehož rámci, jsou do výpočtu důchodu zahrnuty vyměřovací základy. Začíná rokem 1986. Rozhodné období končí rokem bezprostředně předcházejícím roku přiznání důchodu. To tedy znamená, že poslední příjmy, vyměřovací základy, které se budou započítávat do starobního důchodu přiznaného v roce 2022, budou příjmy za rok 2021. Pro důchody přiznávané v roce 2022 je tedy rozhodné období 1986 až 2021.

6.2 Vyloučené doby (VL)

Vyloučené doby jsou takové doby, které se pro účely stanovení osobního vyměřovacího základu vylučují z celkového počtu dnů v rozhodném období. Jedná se zejména o náhradní doby pojištění, které jsou popsány výše, a dále např. o dobu nemoci v rámci pracovního poměru a podobně. Zároveň se ale tyto doby mohou považovat za vyloučené jen tehdy, pokud se nekryjí s dobou účasti na pojištění z dobrovolného důchodového pojištění, účasti na pojištění osob samostatně výdělečně činných, dobou, po kterou náležely náhrady za ztrátu na výdělku po ukončené pracovní neschopnosti po pracovním úrazu či nemoci z povolání a dále s dobou, kdy došlo k příjmům, které se zahrnují do vyměřovacího základu. Pokud v rozhodném období dojde *k souběhu vyloučené doby s příjmy z výdělečné činnosti, je možné požádat o upřednostnění vyloučené doby před příjmem* (§ 16 odst. 8, ZDP).

6.3 Vyměřovací základ (VZ)

Vyměřovacím základem se rozumí *vyměřovací základ, pro stanovení pojistného na sociální pojištění a státní politiku zaměstnanosti* (Krebs 2015, s. 231). V zásadě se tedy jedná o hrubé příjmy, které jsou uvedeny na evidenčních listech důchodového pojištění

zaměstnanců nebo o vyměřovací základ uvedený na ročním přehledu osob samostatně výdělečně činných. Pokud přesáhne minimální výši, potom je u OSVČ vyměřovacím základem 50 % z daňového základu.

6.4 Všeobecný vyměřovací základ (VVZ)

Pro stanovení všeobecného vyměřovacího základu jsou podkladem údaje, které zjišťuje Český statistický úřad. Jedná se o výši průměrné měsíční mzdy za rok. Jde ale o předpokládanou průměrnou mzdu, protože skutečná bude známá až po skončení roku. Zjišťuje se z všeobecného vyměřovacího základu za rok, který předchází o dva roky roku přiznání důchodu. Ten se vynásobí přepočítacím koeficientem za totéž období. *Výši všeobecného vyměřovacího základu starobního důchodu potom stanovuje svým nařízením vláda* (Krebs 2015, s. 231), a to do 30. září následujícího kalendářního roku.

6.5 Přepočítací koeficient (PK)

Přepočítací koeficient také stanovuje vláda vyhláškou na základě údajů Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Údaje ČSÚ se týkají průměrné měsíční mzdy za stanovené pololetí a určuje se *jako podíl průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu a průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu* (MPSV 2021)

6.6 Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (KNVVZ)

Tento koeficient se určuje za použití všeobecného vyměřovacího základu a přepočítacího koeficientu. *Stanovuje se jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, jež je vynásoben přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ* (MPSV 2021). Smyslem tohoto koeficientu je v podstatě eliminovat vliv růstu mzdové úrovně. Jiné příjmy byly např. v roce 1988 a jiné např. v roce 2020. Dle Krebse tedy tento koeficient slouží *ke zrealnění neboli aktualizaci mzdové úrovně, a tím i rozdílné hodnoty vyměřovacích základů, před přiznáním důchodu* (Krebs 2015, s. 232).

6.7 Roční vyměřovací základ (RVZ)

Roční vyměřovací základ jsou skutečně dosažené vyměřovací základy. Jde v podstatě o hrubé příjmy za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období, vynásobené koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

6.8 Osobní vyměřovací základ (OVZ)

Osobní vyměřovací základ, je vyjádřen takto: nejprve se vypočítá podíl měsíčního průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů (přepočtených příslušnými koeficienty) a počtu kalendářních dnů, od kterých je odečten počet všech vyloučených dob. Ten se potom vynásobí koeficientem 30,4167, který vyjadřuje průměrný počet dní v kalendářním měsíci, tedy 365:12.

6.9 Výpočtový základ (VPZ)

Je-li stanoven osobní vyměřovací základ, je potom třeba stanovit výpočtový základ, a to tak, že osobní vyměřovací základ projde redukčními hranicemi. Z původních třech redukčních hranic, se od roku 2015 redukuje prostřednictvím dvou redukčních hranic, a to následujícím způsobem: První redukční hranice činí 44 % průměrné mzdy a druhá redukční hranice je stanovena na čtyřnásobek průměrné měsíční mzdy. Do první redukční hranice se částka neredukuje a započítává se 100 %. Mezi první a druhou redukční hranicí se částka započítává z 26 %. K částce nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží čili není do výpočtu důchodu nijak zahrnuta. Výše redukčních hranic je zákonem stanovena a každoročně se mění v závislosti na výši průměrné mzdy.¹

6.10 Procentní výměra důchodu

Stanovení procentní výměry je jednou z posledních fází výpočtu starobního důchodu. Za každý celý rok pojištění do doby dosažení věkové hranice pro nárok na starobní důchod, náleží 1,5 % výpočtového základu. Potom tedy může vypadat výpočet procentní výměry např. takto:

¹ Redukční hranice pro rok 2022 uvádí ČSSZ: do 17 121 Kč plně, nad 17 121 Kč do 155 644 Kč zápočet 26 %, k částce nad 155 622 se nepřihlíží.

- výpočtový základ je stanoven na částku 20 208 Kč,
- počet odpracovaných let je 44 roků,
- $44 \times 1,5 \% = 66 \%$,
- $20\,208 \times 66 \% = 13\,337,28$,
- zaokrouhлено na celé koruny vždy nahoru, procentní výměra u takového důchodu bude činit 13 338 Kč.

Po výpočtu procentní výměry se přičte základní výměra stanovená pro rok, ve kterém se odchází do důchodu.

V roce 2021 je výše základní výměry 3 550 Kč. V tomto případě by tedy výše důchodu, složeného ze základní a procentní výměry, činila:

- $3\,550 \text{ Kč} + 13\,338 \text{ Kč} = 16\,888 \text{ Kč}$.

7 Souběh starobního důchodu a příjmů z výdělečné činnosti

Na rozdíl od minulosti, v současné době nejsou žádná omezení, která jakýmkoli způsobem limitovala příjmy z výdělečné činnosti při souběhu s řádným starobním důchodem. Od 1. 1. 2010 je možné si dle § 34 odst. 4 ZDP důchod přepočítat. Jedná se o možnost, kdy je třeba splnit následující podmínky:

- trvání souběhu výdělečné činnosti s důchodem, musí být v délce 360 dnů,
- do doby souběhu 360 dnů, se nezapočítávají doby pracovní neschopnosti a neplaceného volna (proto je třeba o tyto doby nastavit dobu souběhu tak, aby celková doba souběhu činila 360 dnů),
- z výdělečné činnosti musí být odváděno sociální pojištění, to obdobně platí i při samostatné výdělečné činnosti.

V případě splnění těchto podmínek, bude důchod navýšen o 0,4 % výpočtového základu, který byl kalkulován při výpočtu starobního důchodu. Podle Potůčka (2018, s. 32, 69) *je toto navýšení nesrovnatelně nižší než částky, které pracující důchodci odvedou na sociálním pojištění.*

8 Předčasný starobní důchod

Pojem předčasný starobní důchod je označení důchodu, který je přiznán před dosažením důchodového věku. Tyto důchody jsou přiznávány dle § 31 ZDP. Také u předčasného důchodu je třeba splnit obě podmínky, podobně, jako je tomu u řádného odchodu do důchodu, dle § 29 odst. 1 nebo 3 ZDP. Přiznání předčasného starobního důchodu vylučuje nárok na řádný starobní důchod. Doba, o kterou se odchází do důchodu dříve, znamená penalizaci v podobě trvalého krácení.

8.1 Vývoj předčasného důchodu

Podle Krebse bylo *smyslem zavedení možnosti odchodu do předčasného starobního důchodu řešení sociální situace, kdy došlo ke ztrátě zaměstnání v krátké době před dosažením důchodového věku* (2015, s 228).

K zavedení možnosti odchodu do předčasného starobního důchodu došlo nejprve nařízením vlády ČSSR č. 118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu s účinností od 1. července 1988. *Jde o důchody, které byly přiznávány jen po omezenou dobu – od 1. 7. 1988 do 20. 3. 1994* (Kahoun 2012 s. 19). V tomto období mohl být pobírán předčasný důchod těmi, kdo splnili podmínku pro jeho výplatu. K podmínkám patřilo především to, že *nebylo možné nabídnout takovému žadateli vhodné zaměstnání, měl odpracovaných alespoň 25 let a dále to, že mu do dovršení důchodového věku chyběly maximálně dva roky* (Nařízení vlády č. 118/1988 Sb., § 2). Současně platilo, že po dosažení důchodového věku byl přiznán starobní důchod v nepokrácené výši. Tuto právní úpravu nahradil v roce 1994, kdy nabyl účinnosti, zákon č. 39/1994 Sb., o předčasném poskytování starobního důchodu. Tento zákon umožňoval odchod do důchodu o dva roky dříve, za současného splnění 25 let doby pojištění a 180 dnů vedení v evidenci Úřadu práce. *Za každých 90 dnů, o které se šlo dříve do důchodu se důchod snižoval o 1 % průměrného měsíčního výdělku* (Kahoun 2012, s. 19). Po dosažení důchodového věku bylo možné důchod dopočítat, aby byl dále vyplácen bez sankce za předčasnost.

Se ZDP, který je účinný od 1. 1. 1996, bylo možné odejít do předčasného starobního důchodu dle § 30 a dle § 31. Předčasný důchod dle § 30 ZDP, který platil obdobně, jako předchozí úprava, tedy podmínka 180 dnů v evidenci Úřadu práce a po dosažení důchodového věku pro řádný starobní důchod, dopočet a do té doby krácení 1 % z výpočtového základu. Od roku 1998 platila právní úprava, díky které bylo možné přiznat tento důchod také těm

žadatelům, kteří byli poživateli částečného invalidního důchodu nebo po dobu 5 let invalidního důchodu, v případě, že jim byl odejmut. *V případě odnětí invalidního důchodu bylo možné důchod přiznat i 5 let před dosažením důchodového věku. Od roku 2004 již nebylo možné přiznat tento důchod uchazečům vedeným 180 dnů v evidenci úřadu práce.* (Kahoun 2012, s. 18-19). Krácení bylo ve výši 1 % do 30. 6. 2001 a od 1. 7. 2001 potom 1,3 %. Ustanovení § 30 bylo od 1. 1. 2010 zrušeno.

Přiznání předčasného starobního důchodu dle § 31 zákona 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, mělo také svůj vývoj. Bylo možné odejít o tři roky před dosažením důchodového věku, a to s trvalým krácením 0,6 % výpočtového základu. „Od roku 2010 platil odpočet 0,9 % jen pro prvních 720 dnů před důchodovým věkem, od 721. dne do 3 let před důchodovým věkem byl odpočet již 1,5 %“ (Kahoun 2012, s. 18-19). Aktuální pravidla pro odchod do předčasného starobního důchodu platí od 1. 1. 2012 a jsou popsána v následujících kapitolách.

8.2 Krácení předčasného starobního důchodu

Do předčasného důchodu lze odejít tehdy, když do dosažení důchodového věku chybí nejvýše 3 roky, pokud je důchodový věk nižší než 63 let. O 5 let dříve lze do předčasného důchodu odejít, pokud je důchodový věk alespoň 63 let, při dosažení věku alespoň 60 let. V praxi to tedy znamená, že o pět let dříve mohou jít do předčasného starobního důchodu teprve ti, kteří budou mít důchodový věk 65 let.

Např.:

- muž narozený 3. 2. 1962,
- důchodový věk činí 64 let a 6 měsíců,
- vznik nároku na starobní důchod je 3. 8. 2026 (pokud bude splněna podmínka potřebné doby pojištění),
- možnost odchodu do předčasného starobního důchodu je nejdříve 3. 2. 2022, tedy 4 roky a šest měsíců před termínem nároku na řádný starobní důchod.

Krácení za předčasnost probíhá za každých 90 dnů, o které se odchází do důchodu dříve a týká se procentní výměry (Vostatek 2016, s. 184). Nejedná se tedy o celé kvartály, a proto je důležité přesně stanovit data, ke kterým se jednotlivé devadesátiny vztahují.

Výše krácení za předčasnost se stupňuje. Odchod v prvním roce předčasnosti znamená krácení ve výši 0,9 % z výpočtového základu, odchod ve druhém roce předčasnosti s sebou

nese krácení 1,2 % z výpočtového základu. Nejvyšší krácení se váže ke třetímu roku a všem dalším, a to 1,5 % z výpočtového základu. Krácení za předčasnost je trvalé. Dle Vostatka můžeme tedy sazby krácení definovat takto:

- 0,9 % po dobu prvních 360 dní,
- 1,2 % po dobu dalších 360 dní,
- 1,5 % od 721. dne. (Vostatek 2016, s. 184).

Žadatel či žadatelka o předčasný starobní důchod má možnost vztáhnout svou žádost k doporučeným datům kalkulovaným na devadesátiny. Avšak jedná se o doporučení, konečná volba je na tom, kdo o předčasný starobní důchod žádá. Ten také může při volbě data zohlednit svá osobní kritéria, jakým může být např. domluva se zaměstnavatelem na datum ukončení pracovního poměru a podobně. V takovém případě je potom zásadní, v jakém období krácení se žadatelem zvolené datum nachází, tedy do jaké devadesátiny spadá.

V tabulce je uveden příklad ženy, narozené 3. 12. 1961, která vychovala dvě děti. Důchodový věk této ženy je 62 let a 8 měsíců a nárok na starobní důchod jí tedy vzniká 3. 8. 2024. Pokud by tato žena splnila podmínku potřebné doby pojištění, tedy 35 let, nebo 30 let bez náhradních dob pojištění, mohla si požádat o předčasný starobní důchod již k datu 3. 8. 2021, tedy tři roky před termínem řádného starobního důchodu. V tom případě by ovšem krácení za předčasnost bylo provedeno v rámci třinácté devadesátiny, to znamená ve výši 15,9 % z výpočtového základu.

Tabulka 2: Krácení předčasného důchodu

Datum narození:	03.12.1961				
Počet dětí:	2				
Nárok dne:	03.08.2024				
období předčasnosti	počet devadesátin	počet dnů	datum, ke kterému se vtažují devadesátiny	procenta krácení	krácení za každých 90 dní
3. rok předčasnosti a více	21	1890	01.06.2019	27,9 %	-1,50 %
	20	1800	30.08.2019	26,4 %	
	19	1710	28.11.2019	24,9 %	
	18	1620	26.02.2020	23,4 %	
	17	1530	26.05.2020	21,9 %	
	16	1440	24.08.2020	20,4 %	
	15	1350	22.11.2020	18,9 %	
	14	1260	20.02.2021	17,4 %	
	13	1170	21.05.2021	15,9 %	
	12	1080	19.08.2021	14,4 %	
	11	990	17.11.2021	12,9 %	
	10	900	15.02.2022	11,4 %	
2. rok předčasnosti	9	810	16.05.2022	9,9 %	-1,20 %
	8	720	14.08.2022	8,4 %	
	7	630	12.11.2022	7,2 %	
	6	540	10.02.2023	6,0 %	
1. rok předčasnosti	5	450	11.05.2023	4,8 %	-0,90 %
	4	360	09.08.2023	3,6 %	
	3	270	07.11.2023	2,7 %	
	2	180	05.02.2024	1,8 %	
	1	90	05.05.2024	0,9 %	

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud by chtěla tato žena odejít např. jeden rok před termínem řádného odchodu do starobního důchodu, bylo by vhodné termín z pohledu krácení za předčasnost, vztáhnout k datu 9. 8. 2023. právě k tomuto datu se totiž lámou devadesátiny mezi prvním a druhým rokem předčasnosti. Trvalé krácení by k tomuto datu činilo 3,6 % z výpočtového základu.

Zvolila-li by tato žena datum, které by bylo její osobní volbou např. proto, že jí bude končit pracovní poměr sjednaný na dobu určitou, potom tuto možnost má. V případě, že by tedy měl být ukončen pracovní poměr např. k datu 31. 12. 2021 a odchod do předčasného starobního důchodu by měl bezprostředně navazovat, podala by si tato žena žádost o předčasný starobní důchod k datu 1. 1. 2022. Trvalé krácení za předčasnost by tedy proběhlo v rámci 11. devadesátiny, která je v tomto případě v intervalu od 17. 11. 2021 do 15. 2. 2022 a činilo by 11,4 % z výpočtového základu.

V současné době je ženám uznávána výchova dětí pro sníženou věkovou hranici odchodu do starobního důchodu, proto jsou vstupní data pro odchod do důchodu mužů a žen odlišná. Po sjednocení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu mužů i žen (např. výchova dvou dětí bude naposledy zohledněna pro ženy narozené v roce 1965), tato diferenciací již nebude existovat.

Na nižší výši předčasného starobního důchodu oproti řádnému starobnímu důchodu má vliv již zmíněné trvalé krácení, ale také kratší doba pojištění. Bude tomu tak v případě, že by doba, o kterou se do důchodu odchází dříve, po přičtení k době pojištění, dala další celý odpracovaný rok.

8.3 Specifika předčasného starobního důchodu

O předčasný starobní důchod nelze požádat zpětně. Podle § 31 odst. 2 ZDP, *se předčasný starobní důchod přiznává nejdříve ode dne podání žádosti o přiznání tohoto důchodu* (Příb 2012, s. 81). Přiznání předčasného starobního důchodu vylučuje možnost takového zaměstnání, které zakládá k účasti na sociální pojištění. To tedy v praxi znamená, že zaměstnavatel po žádosti o předčasný starobní důchod musí dle § 83 odst. 2 písm. a) až c) zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů sdělit příslušné OSSZ písemně, k jakému datu bude pracovní poměr ukončen. *Nejzazší termín pro ukončení pracovního poměru v případě přiznání předčasného starobního důchodu je den bezprostředně předcházející požadovanému datu přiznání* (Příb 2012, s. 86). Obdobně platí také ukončení pracovní neschopnosti či pobírání podpory v nezaměstnanosti.

Odchod do předčasného starobního důchodu, nemusí být ale definitivní tečkou za výdělečnou činností. První cestou jsou tzv. zaměstnání malého rozsahu. Jedná se o dohodu o pracovní činnosti a dohodu o provedení práce. Obě tyto formy zaměstnání mají ale své limity, po jejichž překročení by došlo k odvodu sociálního pojištění. U dohody o pracovní činnosti se v roce 2021 jednalo o hranici maximálního příjmu 3 500 Kč měsíčně, u dohody o provedení práce se jedná o dvě souběžné podmínky, a to o příjem do 10 000 Kč měsíčně a zároveň o podmínku maximálně 300 hodin u jednoho zaměstnavatele. Pokud by došlo při pobírání předčasného starobního důchodu v souběhu s některou touto formou příjmu k překročení zmíněných hranic, a to i o jednu korunu, vznikne *povinnost vrátit vyplacený důchod ČSSZ za období, po která k takové situaci dojde* (Zákon č. 582/1991 Sb., § 118). Všechna tato omezení platí do dosažení věkové hranice pro odchod do řádného

starobního důchodu. Po dosažení této hranice veškerá omezení odpadají a platí stejná pravidla, jako u řádných starobních důchodů.

Je také možné přerušit pobírání předčasného starobního důchodu a opět začít pracovat. Důchod je v takovém případě již vypočítán, ale pokud je jeho výplata zastavena a běží výdělečná činnost, ze které se odvádí sociální pojištění, *znovu se přičtou období, za která proběhla krácení po 90 dnech* (Zákon č. 155/1995 Sb. § 36 odst. 2).

Pokud je přiznán předčasný starobní důchod a dojde k tomu, že zdravotní stav se zhorší do takové míry, že si chce pojištěnec podat žádost o invalidní důchod, je po dobu předčasnosti možné si o invalidní důchod požádat a v případě přiznání invalidity tedy místo předčasného starobního důchodu pobírat důchod invalidní. Je-li přiznán invalidní důchod prvního a druhého stupně, je na žadateli, bude-li chtít tento důchod pobírat. V takovém případě, by však z titulu invalidity prvního a druhého stupně nebyl pojištěn a pro to, aby mu mohla být po přerušení pobírání předčasného starobního důchodu odmazána krácení, byla by třeba účast na sociálním pojištění z výdělečné činnosti či ze samostatně výdělečné činnosti. V případě přiznání invalidity třetího stupně, je přiznán vyšší z důchodů nebo ten, který si pojištěnec zvolí.

8.4 OSVČ a předčasný starobní důchod

U činnosti osob samostatně výdělečně činných je tato problematika velmi specifická. Při samostatné výdělečné činnosti nelze rozdělit období výdělečné činnosti na jednotlivé měsíce, jak je tomu u zaměstnanců. To znamená, že podmínky, které se váží k omezení výdělečné činnosti, se týkají vždy celého kalendářního roku, kterého se dotkne předčasnost až do dosažení věkové hranice pro odchod do předčasného starobního důchodu. V případě, kdy nedojde k ukončení činnosti OSVČ, je třeba, aby v kalendářním roce, ve kterém je přiznán předčasný starobní důchod nebyla překročena rozhodná částka, která je v daném roce stanovena. *V roce 2022 činí tato částka 93 387 Kč (ČSSZ 2022)*. Opět zde platí, že při překročení této částky by musely být vráceny již vyplacené důchody, v případě ovšem za všechna období kalendářního roku, kterého se týká souběh činnosti OSVČ a předčasného důchodu.

9 Statistika předčasných důchodů

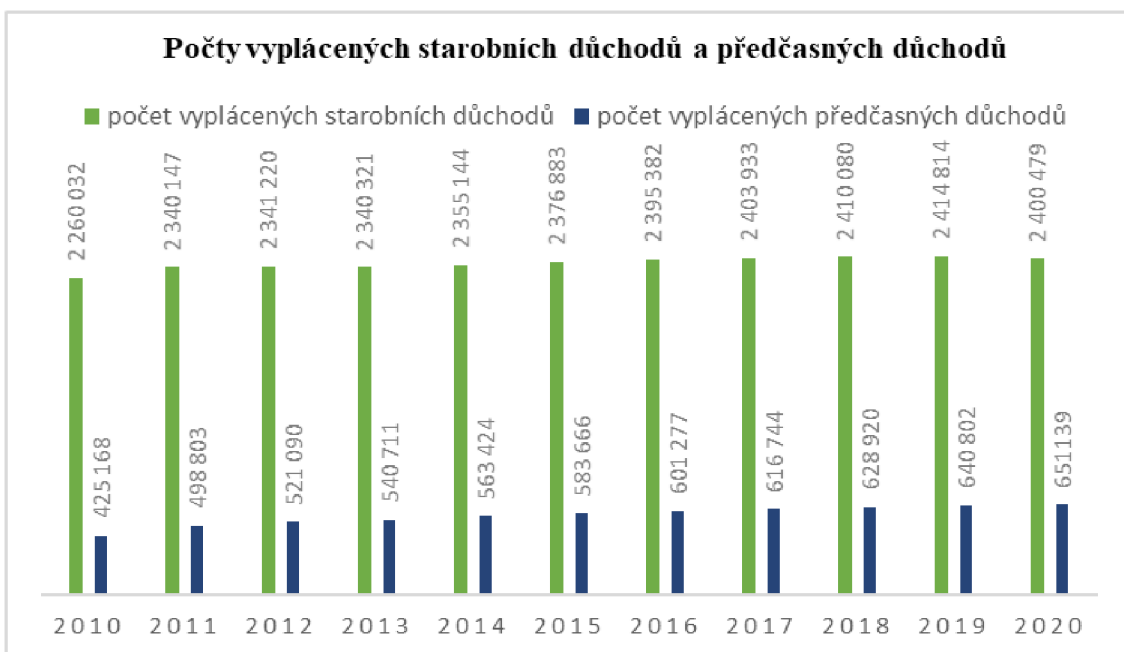
Aktuální data jsou čerpána převážně ze statistických ročenek ČSSZ 2019 a 2020². Do uvedených číselných údajů, týkajících se předčasných starobních důchodů, nebyly zahrnuty údaje, které se týkají předčasných starobních důchodů přiznaných dle § 30 ZDP. Tento paragraf byl zrušen od 1. 1. 2010 a důchody přiznávané dle jeho znění, byly k dosažení důchodového věku žadatele dorovnány do výše důchodu bez krácení za předčasnost.

Průměrná výše předčasného důchodu v roce 2020 byla 12 954 Kč. Pro srovnání ve stejném roce byla průměrná výše řádného starobního důchodu 15 294 Kč. ČSSZ v roce 2019 přijala celkem 28 837 žádostí o předčasný starobní důchod, a v roce 2020 již bylo žádostí 34 702. Počet vyplácených starobních důchodů v roce 2019 byl celkem 2 414 814, z toho předčasných důchodů byl 640 802. Z tohoto počtu předčasných důchodů, bylo vypláceno mužům 275 058 a ženám 365 744. V roce 2020 už to bylo z celkového počtu 2 400 479 všech starobních důchodů 651 139 předčasných důchodů, z nichž 279 380 pobírali muži a 371 759 pobíraly ženy.

V roce 2019 byl průměrný věk důchodců, kterým byl přiznán předčasný starobní důchod 61 let. Z toho u mužů to byl tento věk u mužů 62 let a u žen to bylo 60 let a tyto údaje jsou pro rok 2020 stejné.

Více než čtvrtina starobních důchodů vyplácených v České republice jsou tedy předčasné starobní důchody a současně lze říci, že se jedná o stoupající trend.

² Statistická ročenka 2021, nebyla v době psaní práce vydána.

Graf 2: Počty vyplácených starobních důchodů a předčasných důchodů

Zdroj: Statistická ročenka ČSSZ, vlastní zpracování

10 Faktory odchodu do předčasného důchodu

Odchod do předčasného starobního důchodu je krok, který může mít množství příčin a vliv na toto rozhodnutí má více faktorů. Jsou definovány tzv. push a pull faktory. Push faktory jsou negativního charakteru, jako např. ztráta zaměstnání či nemoc a pull faktory jsou spíše pozitivního rázu, tedy např. možnost volného času nebo třeba možnost se orientovat na rodinu, pomáhat dětem s vnoučaty a podobně. Tyto faktory potom lze dělit do tří hlavních skupin:

- individuální atributy, finanční zajištění, zdravotní stav, spokojenost s očekávanou výší důchodu
- rodinný stav, ekonomicky závislí členové rodiny, zdraví členů rodiny
- pracovní důvody, jako pracovní stres, nespokojenost v práci, problémy se spolupracovníky, ageismus (Šlapák et al. 2017, s. 11)

Odchod do předčasného důchodu determinují tedy v podstatě tři skupiny faktorů: *osobní charakteristika, rodinná situace, pracovní situace* (Šlapák et al. 2017, s. 14). Na základě této taxonomie faktorů, byl také definován dotazník průzkumného šetření, který je podkladem pro druhou část práce, týkající se průzkumného šetření.

K osobním charakteristikám souvisejícím s podáním o předčasný důchod patří především zhoršené zdraví. *Zdravotní problémy a nezaměstnanost jsou uváděny, jako nejčastější důvody pro odchod do předčasného důchodu* (Šlapák et al. 2017, s. 14).

V literatuře jsou dále uváděny jako nejčastější důvody zpravidla evidence na úřadu práce, kdy je ve vyšším věku obtížné najít práci. *Ztratí-li osoba ve starším věku práci a nemá-li po několika měsících života na dávkách v nezaměstnanosti šanci na její nalezení, odchází často do předčasného důchodu* (Rabušic 2006, s. 80). Ztráta zaměstnání, tedy zdroje příjmu, má tedy významný vliv na rozhodnutí, do předčasného starobního důchodu odejít.

Demografický vývoj předpokládá stárnutí populace. Stárnutí populace znamená, že se zvyšují počty a podíly seniorských skupin v populaci. Lidé v předdůchodovém věku, *2-3 roky před dosažením důchodového věku, se stávají rizikovou skupinou ohroženou nezaměstnaností* (Výrost aj 2019, s. 651). Rozhodnutí odejít do předčasného starobního důchodu je v takovém případě nutností, z důvodu finančního zabezpečení.

11 Stárnutí populace

Stárnutí populace je společenským jevem, jehož naléhavost je v posledních letech stále více patrná. *V roce 2050 budou ve věkové kategorii nad 65 let téměř tři z deseti obyvatel ČR a ve věkové kategorii nad 80 let to bude každý jedenáctý obyvatel ČR* (ČSSZ 2021, s. 11). Z uveřejněných predikcí vyplývá, že oproti počátku roku 2018 naroste do roku 2050 počet lidí nad 65 let o téměř 51 %, z 2,040 milionu na 3,076 milionu. (ČSÚ 2021). Zásadní podíl na této skutečnosti má hned několik faktorů. Jedná se o jejich kombinaci a patří k nim mimo jiné také kvalitnější a dostupnější lékařská péče, nízká porodnost, snižující se plodnost a zároveň naopak zvyšující se naděje na dožití. Naděje na dožití neboli střední délka života, je ukazatel, který udává průměrný předpokládaný věk v dané populaci, a to za nezměněných úmrtnostních podmínek v daném období. *Lidé se častěji dožívají stáří a žijí v něm delší dobu* (Čevela, aj. 2014, s. 18). V České republice se dle ČSÚ naděje na dožití pohybovala u mužů 76,3 let a u žen 82,1 let. *V souvislosti s epidemií covidu-19 se v roce 2020 podmínky změnilly a aktuální hodnot naděje na dožití v ČR poklesla na 75,3 let u mužů a 81,4 let u žen* (2021, s. 10). Podle prvních odhadů naděje dožití při narození pro rok 2021 došlo k poklesu. *U mužů o 1,1 roku a u žen o 0,8 roku. Předběžné hodnoty naděje dožití 74,2 roku pro muže a 80,6 pro ženy odpovídají situaci z období let 2009 a 2010* (ČSÚ 2022).

Z výzkumů ČSÚ, které se touto problematikou zabírají vyplývá, že za posledních deset let, tedy *od roku 2011 do konce roku 2020, vzrostl počet seniorů ve věku 65 a více let více než půl milionu z 1,64 na 2,16 milionu* (2021, s. 8). To tedy znamená, že na konci roku 2020 se poprvé stalo, že senioři tvořili *více než jednu pětinu obyvatelstva ČR, konkrétně 20,2 %* (ČSÚ 2021, s. 9).

Důsledky stárnutí populace budou mít mimo jiné vliv také na důchodový systém v ČR. Současný průběžný příspěvkový a dávkově definovaný systém PAYG (pay-as-you-go), není ve stávající podobě dlouhodobě udržitelný. Systém PAYG v podstatě vychází z principu, že z odvodů na sociální – důchodové pojištění ekonomicky aktivních lidí, se přímo financují vyplácené důchody. Z výše uvedených statistických údajů vyplývá, že se bude rapidně měnit poměr ekonomicky aktivních lidí a lidí v důchodovém věku a nebude tak financování tímto způsobem možné. Stárnutí populace se odráží v mnoha dalších oblastech, jako jsou zdravotní služby, bytová situace, nedostačující kapacita sociálních služeb a podobně.

Stále větší vliv bude mít stárnutí populace i na oslabení pracovní síly na trhu práce, a tím na příjmy státního rozpočtu. Současně se také v souvislosti se stárnutím populace

a PAYG systémem průběžného financování důchodů, zvyšuje závislost lidí v seniorském věku na těch, kteří jsou ekonomicky aktivní a poměr mezi nimi se stále zvyšuje.

V souvislosti s faktem stárnutí populace a jeho zřejmými dopady na důchodovou problematiku, tak nevyhnutně musí dojít k důchodové reformě. Jejím výsledkem by potom mělo být především řešení udržitelnosti systému a zároveň jeho zjednodušení a zprůhlednění.

12 Předčasný důchod prizmatem sociální práce

K cílům sociální práce patří *podpořit schopnost klienta řešit svou situaci, a také zprostředkovat kontakt na subjekty, které mu mohou poskytnout služby či např. zdroje* (Gulová 2009, s. 32). Sociální práce probíhá na více úrovních. Na makroúrovni probíhá v nejširším pojetí s komunitou či velkými skupinami lidí, na střední úrovni je sociální práce prací s rodinou či skupinou. Sociální práce na mikroúrovni potom přímo souvisí s jedinci v kontextu prostředí, ve kterém žijí.

V případě sociální práce v souvislosti s důchodovou problematikou je možné hovořit o mikroúrovni sociální práce, *tedy o případové práci či vedení případu* (Matoušek a kol. 2003, s. 14), a to především ve formě poradenství. Sociální poradenství se dělí na dva typy: základní a odborné sociální poradenství. Dle Matouška a kol. poskytuje základní poradenství *informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka.* (2003, s. 84). O odborném poradenství potom uvádí, že *poskytuje přímou pomoc lidem při řešení jejich sociálních problémů* (Matoušek a kol. 2003, s. 84). V případě žádostí o starobní důchod včetně předčasného starobního důchodu a konzultací k této problematice se setkávají obě formy poradenství. Důchodová problematika s sebou přináší množství informací a proniknutí do jejího systému není pro laika jednoduché. Systém je poměrně složitý a neprůhledný. O to více je potřebné, aby bylo žadatelům o důchod poskytováno kvalitní poradenství od profesionálů.

13 Předčasný starobní důchod prizmatem sociální politiky

Odchod do starobního důchodu je v životě většiny lidí přelomovou sociální událostí. Například pro pojem sociální stáří, je právě důchodový věk a odchod do starobního důchodu hlavním mezníkem. *Důchodový věk je statutárním údajem, který se stále posouvá, kontinuálně roste* (Šlapák et al. 2017, s. 10). V souvislosti s odchodem do starobního důchodu se také hovoří o tzv. třetím věku, do kterého se dosažením této věkové hranice vstoupí.

Odchod do předčasného důchodu všechny tyto aspekty v mnohém urychlí. *Věk, do kterého je člověk schopen pracovat, je do značné míry individuální záležitostí* (Krebs 2015, s. 228). To je jedním z důvodů, pro formulaci otázek, které obsahuje dotazník použitý k průzkumu.

Odchod do předčasného důchodu s sebou přináší dopady po ekonomické, zabezpečující stránce. *Polovina všech osob žádajících o předčasný důchod uvádí, že je pro ně tento způsob odchodu do důchodu nevýhodný* (Šlapák et al. 2017, s. 12.). Současně odchod do starobního důchodu a vstup mezi seniorskou populaci důchodců, souvisí také s dalšími aspekty takového života. Patří k nim omezení bezprostředně po odchodu do důchodu např. ztráta sociálních kontaktů se spolupracovníky a omezení společenských aktivit souvisejících se zaměstnáním. Dle Ptáčkové a Ptáčka jsou dalšími *možnými dopady po ukončení aktivního pracovního života např. změna sociální role, životního stylu a sebepojetí* (2021, s. 21). Také proto je poradenství v důchodové oblasti prací s jednotlivými individualitami. V rámci poradenské činnosti je třeba nalézt optimální řešení právě vzhledem ke konkrétní situaci, ve které se klient nachází. Potůček říká, že *žádost o důchod vyžaduje obeznámenost s důchodovým systémem jako takovým, a také značnou administrativní zdatnost* (2018, s. 170). To také vypovídá o tom, že nemusí jít o jednoduchý krok.

Žádost o důchod se uplatňuje osobně, případně v zastoupení na OSSZ. Při podání žádosti se kontrolují podklady často za více než čtyřicet let pracovní a vzdělávací části života. Nezřídka se stává, že některé doklady v evidenci ČSSZ chybí a je třeba je proto doložit. To není snadné, a i přes zdlouhavá došetřování a pátrání po archivech, se to nemusí podařit. Pokud se nepodaří chybějící dobu pojištění došetřit, má tato skutečnost negativní vliv na výši důchodu.

Zajištění adekvátního příjmu, který je slučitelný s lidskou důstojností, je důležitým pilířem sociální ochrany (Čevela, aj. 2014, s. 107). Adekvátní příjem je potom prevencí

chudoby a sociálního vyloučení. Výše důchodu má tak pro většinu lidí zcela zásadní význam. Odchod do důchodu znamená *pokles příjmů pro lidi, kteří měli vyšší příjmy i pro ty, kteří měli příjmy nízké, ovšem pro ty druhé bude tento pokles citelnější* (Potůček 2018, s. 34). Citelnější především proto, že lidé s nízkými příjmy mají menší možnost vytvořit si potřebnou finanční rezervu na důchod a zabezpečit se tak na dobu, kdy příjmy poklesnou. Důchod a jeho výše hraje v zabezpečení seniorů zcela zásadní roli. *V roce 2019 se důchody podílely na hrubém příjmu osob nad 65 let, z více než 86 %, ostatní zdroje příjmů byly spíše zanedbatelné* (ČSÚ 2021).

Smyslem zavedení institutu předčasného důchodu bylo především řešení sociální situace těch, kteří se v předdůchodovém věku ocitnou bez zaměstnání a je problém ho získat. Jak vyplývá také z empirického výzkumu, který je součástí této práce, spektrum důvodů pro rozhodnutí odejít do předčasného důchodu je širší.

EMPIRICKÁ ČÁST

14 Charakteristika průzkumného problému

Průzkumným problémem této práce jsou faktory, které vedou osoby v předdůchodovém věku, k podání žádosti o předčasný starobní důchod. Tyto důvody jsou provázány s tím, v jakém období předčasnosti, tedy jak dlouho před dosažením důchodového věku pro odchod do řádného starobního důchodu, je podána žádost.

Základní průzkumná otázka práce zní: Jaké důvody vedou k podání žádosti o předčasný starobní důchod?

15 Cíle průzkumu

Cílem bakalářské práce je identifikace faktorů vedoucích k odchodu do předčasného starobního důchodu.

Dílčími cíli jsou:

- Zjistit, v jakém období předčasnosti lidé nejčastěji do předčasného starobního důchodu odcházejí,
- Zjistit, který důvod pro odchod do předčasného důchodu je nejčastější

16 Metody průzkumu

V oblasti společenského výzkumu se aplikují v zásadě dvě výzkumné strategie. Jedná se o kvantitativní a kvalitativní přístup, případně smíšenou formu obou. *Výzkum v sociální práci lze upřesnit také tak, že výzkumným cílem je nalézt odpověď na výzkumné otázky, které vyplývají ze vztahu mezi lidským jednáním a sociálními strukturami* (Loučková 2014 s. 21).

16.1 Kvantitativní strategie

V empirické části práce bude použita v první řadě kvantitativní strategie. Cílem kvantitativního výzkumu je to, *aby bylo dosaženo obecného poznání, které platí pro podobné jednotky* (Výrost, aj. 2019, s. 289). Dle Novotné, aj., je *kvantitativní výzkumná strategie charakteristická tím, že vysvětluje předem vymezené výseky sociální reality tak, že určité jevy kvantifikuje*. (2019, s. 29). Jednou z vlastností připisovaných kvantitativní metodě výzkumu je také měřitelnost.

Kvantitativní strategie průzkumu byla autorkou zvolena s cílem získat data pro průzkum od co největšího počtu respondentů.

Základní průzkumnou metodou použitou pro empirickou část této práce, je dotazování a dále je potom použita následná analýza primárních dat. Dotazníkové šetření umožňuje získání odpovědí od většího množství respondentů a současně tato metoda nevyžaduje přítomnost výzkumníka.

16.1.1 Dotazník

Dotazník pro průzkumné šetření byl strukturován tak, že v úvodu *stručně popisuje respondentům účel dotazníku* (Chráška, Kočvarová 2015, s. 41). Další část dotazníku potom obsahuje samotnou *věcnou část dotazníku, která je tvořena položkami sledujícími cíl výzkumu* (Chráška, Kočvarová 2015, s. 41).

Dotazník k výzkumu je koncipován co nejstručněji, s možností zaškrtnutí odpovědi či odpovědí, které připadají v úvahu. Záměrně byla zvolena forma s dostatečně velkým písmem, aby drobné písmo od vyplnění neodradilo. Také byl dotazník pojat tak, aby byl obsažen pouze na jedné straně a nebylo třeba jej otáčet. Tyto faktory měly motivovat k jeho vyplnění.

Vzhledem k tomu, že pro výzkum nebylo třeba znát identitu respondentů, byl zvolen anonymní dotazník. Dle Výrosta je *použití dotazníku zjednodušenou a formalizovanou*

náhradou rozhovoru, kdy nechceme s respondenty hovořit, ale současně od nich potřebujeme odpovědi na předem dané dotazy (2019, s. 290).

V úvodu dotazníku byl dotaz na gender, jako identifikační údaj. Následovala otázka, ve kterém roce předčasnosti klient do předčasného důchodu odchází.

Další část potom obsahovala konkrétní dotazy na důvody, které klienty k odchodu do předčasného důchodu vedou. Jednalo se o osm otázek se zaškrťovacími poli. Jedna z nich (evidence na Úřadu práce) potom obsahovala ještě čtyři podotázky, rovněž zaškrťovací. Po sérii uzavřených dotazů následovala možnost vyjádření vlastními slovy, kterou také někteří respondenti využili. Respondenti byli vyzváni, aby označili maximálně dvě odpovědi.

Celkově bylo distribuováno 200 dotazníků. Na OSSZ Liberec bylo vybráno celkem 78 dotazníků, na OSSZ Česká Lípa 48 dotazníků, na OSSZ Semily 51 dotazníků. Celkem tedy bylo vybráno zpět 177 dotazníků. (Příloha č. 3)

16.2 Kvalitativní strategie

Současně s kvantitativním výzkumem byla využita forma kvalitativního výzkumu. Podstatou kvalitativního výzkumu je *idiografický přístup, tedy přístup, který klade důraz na jedinečnost a specifčnost* (Novotná 2019, s. 261). Obecně lze říci, že kvalitativní výzkum se snaží *porozumět jednání aktérů i sociálním strukturám v nichž se toto jednání uskutečňuje* (Novotná 2019, s. 286). Kvalitativní výzkum využívá množství možných výzkumných designů. K nim patří např. výzkum narativní, etnografický, biografický. *Součástí kvalitativní formy výzkumu je i epistemologická a subjektivní reflexe.* (Novotná 2019, s. 262).

V práci jsou použity příklady dobré a špatné praxe v kontextu poradenské činnosti v oblasti důchodového pojištění.

17 Realizace průzkumu

Sběr dat probíhal formou distribuce anonymních dotazníků na OSSZ v Libereckém kraji. S prosbou o účast na výzkumu byly osloveny OSSZ: Liberec, Jablonec nad Nisou, Česká Lípa a Semily. Referentky důchodových oddělení na jednotlivých okresních správách byly požádány o to, aby dotazníky předkládaly žadatelům o předčasný starobní důchod, případně jim pomohly s jejich vyplněním. OSSZ Jablonec nad Nisou se výzkumného šetření odmítla zúčastnit. Ostatní OSSZ se do šetření zapojily. Z tohoto důvodu není vlastní výzkumný vzorek ucelený a nereprezentuje tak celý Liberecký kraj.

Klienti byli vyzýváni k samostatnému vyplnění dotazníku, v některých případech zaškrtovaly pole v dotazníku referentky, dle pokynů klientů. Výzkum probíhal během období květen 2021 až prosinec 2021 a sebraná data byla následně zpracovávána a vyhodnocována v programu Excel, kde se jedná o prosté absolutní a relativní počty.

Jak již bylo zmíněno, jde o období, které spadá do doby pandemie Covidu 19. Tato doba s sebou přinesla mimo jiné také omezení úředních hodin, a také byl omezen vstup klientů do prostor úřadů. Např. na OSSZ Liberec byly po značnou část výzkumu žádosti o důchod podávány u přepážek v klientské hale, oproti standardním podmínkám, které obnášejí soukromí kanceláře. Žádost o předčasný důchod je mnohdy pro klienty stresovou situací, ve které nemusí být vždy nakloněni účasti na šetření.

18 Průzkumný vzorek

Základním souborem výzkumu v této práci a cílovou populací, jsou lidé, kteří si žádají v Libereckém kraji o předčasný důchod. Výzkumný vzorek obecně má reprezentovat základní soubor. Vlastní průzkumný soubor byl vybrán jako záměrný, dle zvoleného cíle a otázek a dostupný, v rámci oslovených OSSZ v Liberci, Jablonci nad Nisou, Semilech a České Lípě. Funguje jako zmenšenina základního souboru a současně má všechny jeho náležitosti. Průzkumným vzorkem potom byli stanoveni lidé v důchodovém věku v Libereckém kraji, kteří si podali žádost o předčasný starobní důchod. Jednalo se o záměrný a dostupný výběr.

Celkově bylo distribuováno 200 dotazníků. Na OSSZ Liberec bylo vybráno celkem 78 dotazníků (distribuováno 90), na OSSZ Česká Lípa 48 dotazníků (distribuováno 50), na OSSZ Semily 51 dotazníků (distribuováno 60). Celkem tedy bylo vybráno zpět 177 dotazníků, což je 88,50 % návratnost.

19 Předprůzkum

Předvýzkum je testem nástrojů, které ve výzkumu chceme použít (Disman 2002, s. 122). V první fázi přípravy předprůzkumu byl vytvořen dotazník, který obsahově odpovídal cíli práce. V rámci kvantitativní formy výzkumu bylo provedeno dotazníkové šetření. Vytisknuté dotazníky byly distribuovány referentkám důchodového pojištění na OSSZ Liberec s žádostí o spolupráci při jejich předkládání k vyplnění klientům, případně o pomoc klientům s jejich vyplněním. Anonymní dotazníky byly předloženy průzkumnému vzorku, tedy klientům, kteří žádali o předčasný starobní důchod na OSSZ Liberec, v průběhu ledna a února 2021. *Cílem výběru výzkumného vzorku bylo reprezentovat cílovou populaci* (Disman 2002, s. 304). V předprůzkumu bylo rozdáno deset dotazníků, z nichž osm bylo vyplněno.

Během předprůzkumu, který probíhal na OSSZ Liberec bylo zjištěno, že je třeba původní podobu dotazníku upravit a zpřesnit. V dotazníku, který byl použit v předprůzkumu, byly kladeny jednak uzavřené otázky, u kterých bylo v odpovědi možné použít zaškrtačací pole, tak také byla dána možnost uvést odpověď, kterou by nebylo možné zodpovědět označením jedné z možností. Tato metoda byla zvolena z toho důvodu, aby vyplnění dotazníku zabralo co nejméně času. Dotazníky byly předkládány klientům, kteří se dostavili na OSSZ za účelem důležitého životního kroku a jejich ochota ke spolupráci je tedy podmíněna množstvím informací, které při návštěvě úřadu dostanou. Akt sepsání žádosti může být otázkou 30 až 90 minut, v případě komplikovanějších okolností. V současné pandemické situaci jsou podmínky na OSSZ nestandardní a pro výzkum bohužel nejsou příznivé. Úřední hodiny OSSZ byly omezeny a doba pro jednání s klienty se tak stala významně kratší a tím i náročnější.

Jak se ukázalo v praxi, měl dotazník nedostatky. V rámci předprůzkumu neměl dotazník uveden důvod, tedy fakt, že se jedná o průzkum. Dotazník byl tedy upraven tak, aby obsahoval tuto skutečnost a dále také poděkování za jeho vyplnění. Řádkování bylo upraveno tak, aby zůstal stále zachován rozsah jedné strany, protože je to hledisko, které zvyšuje pravděpodobnost vyplnění. Z jednání s klienty bylo zjištěno, že bude účelné přidat zaškrtačací pole i u možnosti „evidence na Úřadu práce“, protože pro některé klienty bylo matoucí, že právě tuto volbu nemohou zaškrtnout.

20 Zpracování a vyhodnocování dotazníku

V rámci dotazníkového šetření bylo vybráno 177 dotazníků. Na OSSZ Liberec bylo vybráno celkem 78 dotazníků, na OSSZ Česká Lípa 48 dotazníků, na OSSZ Semily 51 dotazníků. V následujících tabulkách, jsou shrnuty výsledky dotazníkového šetření, kategorizované po jednotlivých bodech dotazníku.

Tabulka 3: Rozložení dle genderu

gender	Liberec	Česká Lípa	Semily	celkem absolutní počet N=177	celkem relativní počet (v %)
ženy	37	27	24	88	49,72
muži	41	21	27	89	50,28

Zdroj: vlastní zpracování

Z Tabulky č. 3 vyplývá, že rozložení mezi počtem mužů a žen, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, je vyrovnaný. Počet žen je 88 (49,72 %) a počet mužů je 89 (50,28 %) z celkového počtu 177 respondentů. Toto rozložení odpovídá také zhruba rozložení v populaci (viz Příloha č. 4).

Tabulka 4: Rozložení dle předčasnosti

	Liberec	Česká Lípa	Semily	celkem absolutní počet	celkem relativní počet (v %)
1. rok předčasnosti	31	14	27	72	40,68
2. rok předčasnosti	22	19	16	57	32,20
3. rok předčasnosti	22	10	3	35	19,77
více než 3 roky	5	5	3	13	7,34

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce č. 4 jsou uvedeny údaje, které vyjadřují skutečnost, že nejvyšší počet respondentů, 72 (40,68 %), z celkového počtu 177 dotazovaných, odešlo do předčasného důchodu v prvním roce předčasnosti, kdy je krácení nejmírnější. Ve druhém roce předčasnosti

odešlo 57 respondentů (32,20 %), ve třetím roce potom 35 respondentů (19,77%). Nejnižší počet respondentů, 13 (7,34 %), zvolil více než tříletou předčasnost, a tedy i nejvyšší krácení.

Tabulka 5: Zdravotní důvody

zdravotní důvody	Liberec (78 respondentů)			Česká Lípa (48 respondentů)			Semily (51 respondentů)			Celkem (177 respondentů)		
	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem
absolutní počet (N=177)	13	19	32	8	10	18	6	13	19	27	42	69
relativní počet (v %)	16,67	24,36	41,03	16,66	20,83	37,50	11,76	25,49	37,25	15,08	23,46	38,55

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce č. 5 jsou uvedeny počty označených zdravotních důvodů pro odchod do předčasného starobního důchodu tak, jak byly označeny na jednotlivých OSSZ.

Na OSSZ Liberec z celkového počtu 78 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich zdravotní důvody, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 32 (41,03 %). Z toho jako samostatný důvod 13 respondentů (16,69 %) a 19 (24,36 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Na OSSZ Česká Lípa z celkového počtu 48 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich zdravotní důvody, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 18 (37,5 %). Z toho jako samostatný důvod 8 respondentů (11,76 %) a 10 (20,83 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Na OSSZ Semily z celkového počtu 51 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich zdravotní důvody, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 19 (37,25 %). Z toho jako samostatný důvod 6 respondentů (16,66 %) a 13 (25,49 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Jako samostatný důvod z celkového počtu 177 respondentů označilo zdravotní důvody celkem 27 (15,08 %) respondentů. V kombinaci s některou další možností označilo zdravotní důvody celkem 42 (23,46 %) respondentů. Celkem označilo zdravotní důvody jako důvod pro odchod do předčasného důchodu 69 (38,55 %) respondentů.

Tabulka 6: Zdravotní důvody kombinace

kombinace zdravotní důvody						
	únavu ze zaměstnání		evidenci na ÚP		jiné důvody	
	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)
Liberec (32)	11	34,75	8	25	0	0
Česká Lípa (18)	7	38,89	3	16,67	0	0
Semily (19)	3	15,79	7	36,84	2	10,53
celkem (69)	21	30,43	19	25,54	2	2,9

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce č. 6 je vyčísleno, jaké kombinace uvedli respondenti společně se zdravotními důvody na jednotlivých OSSZ. Na OSSZ v Liberci uvedlo celkem 32 respondentů jako důvod pro odchod do starobního důchodu zdravotní důvody. Současně se zdravotními důvody zde označilo únavu ze zaměstnání 11 respondentů (34,75 %), evidenci na úřadu práce 8 respondentů (25 %).

Na OSSZ Česká Lípa uvedlo celkem 18 respondentů jako důvod pro odchod do starobního důchodu zdravotní důvody. Současně se zdravotními důvody označili respondenti únavu ze zaměstnání 7 respondentů (38,79 %) a evidenci na úřadu práce 3 respondenti (16,67 %).

Na OSSZ Semily uvedlo celkem 19 respondentů jako důvod pro odchod do starobního důchodu zdravotní důvody. Současně se zdravotními důvody označili respondenti únavu ze zaměstnání 3 respondenti (15,79 %), evidenci na úřadu práce 7 respondentů (36,84 %) a jiné důvody 2 respondenti (10,54 %).

Celkově na všech OSSZ uvedlo celkem 69 respondentů jako důvod pro odchod do starobního důchodu zdravotní důvody. Současně se zdravotními důvody označilo únavu ze zaměstnání 21 respondentů (30,43 %), evidenci na úřadu práce 19 respondentů (25,52 %) a jiné důvody 2 respondenti (2,9 %).

Tabulka 7: Únava ze zaměstnání

únava ze zaměstnání	Liberec (78 respondentů)			Česká Lípa (48 respondentů)			Semily (51 respondentů)			Celkem (177 respondentů)		
	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem
absolutní počet (N=177)	15	13	28	10	7	17	6	9	15	31	29	60
relativní počet (v %)	19,23	16,66	35,90	20,83	14,58	35,41	11,76	17,65	29,41	17,32	16,20	33,52

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 7 předkládá údaje o důvodu pro odchod do předčasného důchodu, kterým je únava ze zaměstnání na jednotlivých OSSZ.

Na OSSZ Liberec z celkového počtu 78 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich únava ze zaměstnání, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 28 (35,90 %). Z toho jako samostatný důvod 15 respondentů (19,23 %) a 13 (16,66 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Na OSSZ Česká Lípa z celkového počtu 48 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich únava ze zaměstnání, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 17 (35,41%). Z toho jako samostatný důvod 10 respondentů (20,83 %) a 7 (14,58 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Na OSSZ Semily z celkového počtu 51 respondentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu, jich únava ze zaměstnání, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu, označilo celkem 15 (29,41 %). Z toho jako samostatný důvod 6 respondentů (11,76 %) a 9 (17,65 %) v kombinaci s některým dalším důvodem.

Tento důvod označilo jako samostatný celkem 31 (17,32 %) respondentů, v kombinaci s jiným důvodem potom dalších 29 (16,20 %) respondentů. Celkově tuto možnost označilo 60 (33,52 %) respondentů z celkového počtu 177 respondentů.

Tabulka 8: Únava ze zaměstnání kombinace

kombinace únava ze zaměstnání						
	zdravotní důvody		evidence na ÚP		pomoc dětem s vnoučaty	
	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)
Liberec (28)	11	32,29	1	3,57	1	3,57
Česká Lípa (17)	7	41,18	0	0	0	0
Semily (15)	3	20	4	26,67	2	13,33
celkem (60)	21	35	5	8,33	3	5

Zdroj: vlastní zpracování

V Tabulce č. 8 je uvedeno, jaké kombinace uvedli respondenti společně s únavou ze zaměstnání na jednotlivých OSSZ. Na OSSZ v Liberci označilo únavu ze zaměstnání celkem 28 respondentů. Současně s únavou ze zaměstnání zde označilo kombinaci se zdravotními důvody 11 respondentů (32,29 %), evidenci na úřadu práce 1 respondent (3,57 %) a pomoc dětem s vnoučaty 1 respondent (3,57 %).

Na OSSZ Česká Lípa označilo únavu ze zaměstnání celkem 17 respondentů. Současně s únavou ze zaměstnání označilo zdravotní důvody 7 respondentů (41,18 %).

Na OSSZ Semily označilo únavu ze zaměstnání celkem 17 respondentů. Současně s únavou ze zaměstnání označili zdravotní důvody 3 respondenti (20 %), evidenci na úřadu práce 4 respondenti (26,67 %) a pomoc dětem s vnoučaty 3 respondenti (13,33 %).

Celkově na všech OSSZ označilo únavu ze zaměstnání 60 respondentů, z nichž současně označilo zdravotní důvody 21 respondentů (35 %), evidenci na úřadu práce 5 respondentů (8,33 %) a pomoc dětem s vnoučaty 3 respondenti (5 %).

Tabulka 9: Evidence na Úřadu práce

Evidence na úřadu práce	Liberec (78 respondentů)			Česká Lípa (48 respondentů)			Semily (51 respondentů)			Celkem (177 respondentů)		
	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem	samostatně	v kombinaci	celkem
absolutní počet (N=177)	15	13	28	8	2	10	10	14	24	33	29	62
relativní počet (v %)	19,23	16,66	35,9	16,66	4,17	20,83	19,60	27,45	47,05	18,64	16,38	35,03

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 9 sumarizuje označení možnosti evidence na Úřadu práce na jednotlivých OSSZ. Na OSSZ Liberec označilo jako možnost pro odchod do předčasného důchodu celkem 28 respondentů (35,9 %) z celkového počtu 78 libereckých respondentů. Z nich 15 (19,23 %), jich tuto možnost označilo samostatně a 13 (16,66 %) v kombinaci s jiným důvodem.

Na OSSZ Česká Lípa, z celkových 51 respondentů, kteří se zde průzkumu zúčastnili, to bylo celkem 10 (20,83 %) respondentů.

Samostatně uvedlo evidenci na Úřadu práce jako důvod k odchodu do předčasného důchodu celkem 33 (18,43 %) respondentů, v kombinaci s jinou možností potom 29 (16,20 %) respondentů. Celkově tuto možnost označilo 62 (34,63 %) respondentů z celkového počtu 177 respondentů.

Kombinace možnosti evidence na Úřadu práce je obsažena v kombinacích s možnostmi zdravotní důvody a únava ze zaměstnání.

V rámci označení možnosti evidence na Úřadu práce, mohli respondenti specifikovat, jaký konkrétní důvod je k odchodu do předčasného důchodu vede (Tabulka č. 10). Bylo možné označit pouze možnost evidence na Úřadu práce, nebo bylo možné si dále vybrat z možností: „nemohu sehnat práci“, „vyčerpal jsem podporu“, „podpora je nízká“, nechci si hledat práci“.

Tabulka 10: Specifikace důvodů při evidenci na Úřadu práce

	Specifikace důvodů při evidenci na Úřadu práce									
	bez specifikace		nemohu sehnat práci		vyčerpál jsem podporu		podpora je nízká		nechci si hledat práci	
	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)	absolutní počet	relativní počet (v %)
Liberec (28)	1	3,57	14	50	5	17,86	5	6,41	3	3,85
Česká Lípa (10)	1	10	4	40	4	40	0	0	1	10
Semily (24)	4	16,67	1	4,16	10	41,67	3	12,5	6	25
Celkem (62)	6	9,68	19	30,65	19	30,65	8	12,9	10	16,13

Zdroj: vlastní zpracování

V Liberci označil jako důvod odchodu do předčasného důchodu evidenci na Úřadu práce bez specifikace 1 respondent (3,57 %), možnost nemohu sehnat práci 14 respondentů (50 %), možnost vyčerpál jsem podporu 5 respondentů (17,86 %), možnost podpora je nízká 5 respondentů (17,86 %) a možnost nechci si hledat práci 3 respondenti (10,71 %) z celkového počtu 28 (N).

V České Lípě označil bez specifikace jako důvod odchodu do předčasného důchodu 1 respondent (10 %), možnost nemohu sehnat práci 4 respondenti (40 %), možnost vyčerpál jsem podporu 4 respondenti (40 %), možnost podpora je nízká neoznačil nikdo a možnost nechci si hledat práci 1 respondent (10 %) z celkového počtu 10 (N).

V Semilech označilo bez specifikace jako důvod odchodu do předčasného důchodu 4 respondenti (16,67 %), možnost nemohu sehnat práci 1 respondent (4,16 %), možnost vyčerpál jsem podporu 10 respondentů (41,67 %), možnost podpora je nízká 3 respondenti (12,5 %) a možnost nechci si hledat práci 6 respondentů (25 %) z celkového počtu 24 (N).

Celkově shrnuto tedy bez specifikace jako důvod odchodu do předčasného důchodu označilo 6 respondentů (9,67 %), možnost nemohu sehnat práci celkem 19 respondentů (30,65 %), možnost vyčerpál jsem podporu 19 (30,65 %), respondentů, možnost podpora je nízká 8 respondentů (12,9 %) a možnost nechci si hledat práci 10 (16,13 %) respondentů z celkových 62 respondentů (N), kteří označili možnost evidence na Úřadu práce, jako důvod pro odchod do předčasného důchodu.

Ostatní důvody, které respondenti v dotaznících označili na jednotlivých OSSZ byly spíše marginální. V následující tabulce (Tabulka č. 11) je jejich rozložení. Důvody, které nebyly označeny vůbec, se v tabulkách neobjevují.

Tabulka 11: Ostatní důvody

ostatní důvody					
OSSZ	pocit'uji tlak ze strany zaměstnavatele	ukončil jsem zaměstnání z důvodu nadbytečnosti	pečuji o závislou osobu	pomoc dětem s vnoučaty	jiné důvody
Liberec	1	1	3	3	2
Česká Lípa	1	3	2	4	3
Semily	1	0	2	2	1
celkem	3	4	7	9	6

Zdroj: vlastní zpracování

Ostatní důvody pro odchod do předčasného důchodu, označené v na OSSZ Liberec: pocit'uji tlak ze strany zaměstnavatele 1 respondent, ukončil jsem zaměstnání z důvodu nadbytečnosti 3 respondenti, pečuji o závislou osobu 3 respondenti, pomoc dětem s vnoučaty 3 respondenti a jiné důvody označili 2 respondenti.

Ostatní důvody pro odchod do předčasného důchodu, označené v na OSSZ Česká Lípa: pocit'uji tlak ze strany zaměstnavatele 1 respondent, ukončil jsem zaměstnání z důvodu nadbytečnosti 3 respondenti, pečuji o závislou osobu 2 respondenti, pomoc dětem s vnoučaty 4 respondenti a jiné důvody označili 3 respondenti.

Ostatní důvody pro odchod do předčasného důchodu, označené v na OSSZ Semily: pocit'uji tlak ze strany zaměstnavatele 1 respondent, pečuji o závislou osobu 2 respondenti, pomoc dětem s vnoučaty 2 respondenti a jiné důvody označilo 6 respondentů.

Tabulka demonstruje také celkové počty označených možností důvodů pro odchod do předčasného důchodu, označené v na všech OSSZ. Z celkového počtu 29 respondentů, označili možnost pocit'uji tlak ze strany zaměstnavatele 3 respondenti, ukončil jsem zaměstnání z důvodu nadbytečnosti 4 respondenti, pečuji o závislou osobu 7 respondentů, pomoc dětem s vnoučaty 9 respondentů a jiné důvody označilo 6 respondentů.

21 Příklady z praxe

Pro dokreslení kvantitativní strategie, jsou zde uváděny příklady z praxe, které vycházejí z vlastní zkušenosti autorky. V rámci odborného poradenství je třeba respektovat rozhodnutí klientů, kteří jsou odborníky na svůj problém. Je tedy důležité, aby klienti měli možnost seznámit se s možnostmi či variantami, které z hlediska důchodové problematiky, přicházejí v úvahu. Kontext důchodové problematiky je velmi široký a dotýká se mnohých oblastí. Vždy je třeba mít na zřeteli individualitu jednotlivých žadatelů o důchod.

21.1 Příklad dobré praxe 1

Klient se dostavil na OSSZ na začátku února 2022. Uvedl, že chce odejít do předčasného starobního důchodu, pokud možno, co nejdříve. Z rozhovoru s klientem vyplynulo, že je majitelem firmy, kde je současně i zaměstnán. Tato firma se realizuje v oblasti kultury, což je oblast, kterou velmi zasáhl Covid. Klient dále uvedl, že již dlouho nemá pravidelný příjem a ani do budoucna nemá jistotu, zda nasmlouvané projekty proběhnou. Je unavený a v podstatě bez prostředků. Firmu chce prodat nebo zrušit a odejít do předčasného důchodu. Také platí vysoké výživné, které neodpovídá jeho současným příjmům a soudní řízení o snížení je v běhu již druhým rokem.

Vzhledem k tomu, že je klient ročník 1961, vznikne mu nárok na starobní důchod v lednu 2026. Klientovi byla nabídnuta alternativa evidence na Úřadu práce, protože po kontrole podkladů a dob pojištění bylo zjištěno, že dosud nikdy v evidenci Úřadu práce nebyl. Dále mu byla nabídnuta vhodná data, ke kterým je možné vztáhnout odchod do předčasného starobního důchodu. Dostal informaci, že navrhovaná data jsou doporučením, a že si datum může zvolit libovolně. Současně mu byl vysvětlen princip krácení po devadesátinách a význam jednotlivých dat. Klient sice mohl odejít nejdříve k datu návštěvy OSSZ, ale vzhledem k tomu, že další období devadesátin se mělo dosáhnout za několik dnů, bylo mu doporučeno datum odchodu vztáhnout alespoň k tomuto datu.

Nejbližší datum se nabízelo 15. 2. 2022, v 10. devadesátině předčasnosti, s celkovým krácením 11,4, % VPZ. Výše důchodu by činila 14 335 Kč. Dalším vhodným termínem bylo datum 16. 5. 2022. K tomuto datu, které se nachází v 9. devadesátině, by výše krácení činila 9,9 % VPZ a výše důchodu by činila 14 690 Kč.

Jako nejlepší se jevila alternativa odchodu do předčasného důchodu k datu 14. 8. 2022, protože k tomuto datu by se z pohledu krácení dostal termín odchodu do předčasného

důchodu do druhého roku předčasnosti, který je z pohledu krácení mírnější. Krácení by tak činilo 8,4 % a výše důchodu by byla 15 398 Kč.

Vzhledem k tomu, že klient jako majitel firmy, která ho současně zaměstnává, mohl ovlivnit formu ukončení pracovního poměru, bylo pravděpodobné, že by mu vznikl nárok na podporu v nezaměstnanosti ve výši 65 % z průměrného měsíčního výdělku na první dva měsíce, byť s klesající tendencí. Období, které by do zvoleného termínu zbývalo, by tak mohl mít pokryté z hlediska sociálního pojištění evidencí na Úřadu práce s podporou a současně nelze vyloučit také možnost pracovní nabídky, na kterou by mohl reflektovat, odsunout odchod do předčasného důchodu a případně také i odejít až do řádného starobního důchodu, bez trvalého krácení za předčasnost.

Tuto možnost klient využít nechtěl. Uvedl, že se nechce potýkat s tím, že by musel obcházet pracovní pobídky a na Úřad práce docházet. Cítil se unavený a přál si odejít do důchodu co nejdříve. Další konzultaci odmítl a na místě se rozhodl pro odchod do předčasného důchodu k nejbližšímu datu z pohledu devadesátin, a to k datu 12. 2. 2022. Žádost o předčasný důchod tak byla s klientem na místě sepsána.

Pokud by klient odešel k datu 14. 8. 2022, rozdíl ve výši důchodu mezi tímto a klientem zvoleným termínem je 1063 Kč. Roční příjem by tak byl vyšší o 12 756 Kč.

Tabulka ozřejmuje jednotlivá vstupní data, principy krácení a jejich důsledky, aplikované na případ tohoto konkrétního klienta.

Tabulka 12: Příklad praxe 1

Datum narození:	24.09.1961				
Počet dětí:					
Nárok dne:	03.08.2024				
období předčasnosti	počet devadesátin	počet dnů	datum, ke kterému se vtažují devadesátiny	procenta krácení	krácení za každých 90 dní
3. rok předčasnosti a více	21	1890	01.06.2019	27,9 %	- 1,50 %
	20	1800	30.08.2019	26,4 %	
	19	1710	28.11.2019	24,9 %	
	18	1620	26.02.2020	23,4 %	
	17	1530	26.05.2020	21,9 %	
	16	1440	24.08.2020	20,4 %	
	15	1350	22.11.2020	18,9 %	
	14	1260	20.02.2021	17,4 %	
	13	1170	21.05.2021	15,9 %	
	12	1080	19.08.2021	14,4 %	
	11	990	17.11.2021	12,9 %	
	10	900	15.02.2022	11,4 %	
	9	810	16.05.2022	9,9 %	
2. rok předčasnosti	8	720	14.08.2022	8,4 %	- 1,20 %
	7	630	12.11.2022	7,2 %	
	6	540	10.02.2023	6,0 %	
	5	450	11.05.2023	4,8 %	
1. rok předčasnosti	4	360	09.08.2023	3,6 %	- 0,90 %
	3	270	07.11.2023	2,7 %	
	2	180	05.02.2024	1,8 %	
	1	90	05.05.2024	0,9 %	

Zdroj: vlastní zpracování

Součástí tohoto příkladu z praxe bylo nastínění možných variant, které v případě právě tohoto klienta připadaly v úvahu, zejména možnost využití evidence na Úřadu práce. Klient byl seznámen s termíny, které jsou pro něho z pohledu krácení vhodné ke stanovení data odchodu do předčasného důchodu a byl proveden orientační výpočet důchodu. Klient zvolil variantu, která mu nejvíce vyhovovala z jeho subjektivního pohledu.

21.2 Příklad dobré praxe 2

Klient se dostavil na OSSZ na začátku října 2021. Přál si odejít do předčasného starobního důchodu co nejdříve. Při rozhovoru uvedl, že pracuje v pohostinství a zaměstnavatel mu oznámil, že mu musí dát výpověď. Potřebuje informace, a pokud to jde, tak co nejdříve odejít do předčasného důchodu. Se zaměstnavatelem se sice domluvil

na dvouměsíční výpovědní lhůtě, ale patrně na výplatu stejně nebude mít prostředky. Klient dále uvedl, že se mu vlivem stresových událostí kolem jeho existenční situace zhoršil zdravotní stav. Situace pro něj byla nečekaná. V minulosti se o důchodovou problematiku nezajímal a neví, jaké má možnosti.

Klientovi bylo doporučeno, aby se po skončení pracovního poměru evidovat na Úřadu práce a již nyní se informoval, zda a za jakých podmínek mu vznikne nárok na podporu v nezaměstnanosti. Po nastínění konkrétních možností pro odchod do předčasného důchodu a předání písemných podkladů, byl domluven termín druhé schůzky.

Klient je ročník narození 1960. Na řádný starobní důchod mu vzniká nárok 5. 11. 2024. Nejbližší termín pro odchod do předčasného důchodu byl dle devadesátin předčasnosti k datu 21. 11. 2021 v rámci 12. devadesátiny. K tomuto datu by krácení za předčasnost činilo 14,4 % a výše předčasného důchodu by byla 14 447 Kč. Dalšími navrhovanými daty byly 19. 2. 2022 v 11. devadesátině, krácením 12,9 % a výší důchodu 16 582 Kč, datum 20. 5. 2022 v následující 10. devadesátině, krácením 11,4 % a s výší důchodu 16 940 Kč, a dále termín 18. 8. 2022 v 9. devadesátině, s krácením 9,9 % a s vypočtenou výší důchodu 17 298 Kč. Skokový rozdíl ve výši důchodu k prvnímu termínu a k termínu druhému, byl způsoben výpočtem důchodu pro rok 2022, kdy došlo k nárůstu koeficientů. Důchodu k datu 21. 11. 2021 by se týkala ještě valorizace za rok 2021.

Tabulka demonstruje výše uvedená data v celkovém kontextu předčasnosti tohoto konkrétního klienta.

Tabulka 13: Příklad praxe 2

Datum narození:	05.09.1960				
Počet dětí:					
Nárok dne:	05.11.2024				
období předčasnosti	počet devadesátin	počet dnů	datum, ke kterému se vtažují devadesátiny	procenta krácení	krácení za každých 90 dní
3. rok předčasnosti a více	21	1890	03.09.2019	27,9 %	-1,50 %
	20	1800	02.12.2019	26,4 %	
	19	1710	01.03.2020	24,9 %	
	18	1620	30.05.2020	23,4 %	
	17	1530	28.08.2020	21,9 %	
	16	1440	26.11.2020	20,4 %	
	15	1350	24.02.2021	18,9 %	
	14	1260	25.05.2021	17,4 %	
	13	1170	23.08.2021	15,9 %	
	12	1080	21.11.2021	14,4 %	
	11	990	19.02.2022	12,9 %	
	10	900	20.05.2022	11,4 %	
2. rok předčasnosti	9	810	18.08.2022	9,9 %	-1,20 %
	8	720	16.11.2022	8,4 %	
	7	630	14.02.2023	7,2 %	
	6	540	15.05.2023	6,0 %	
1. rok předčasnosti	5	450	13.08.2023	4,8 %	-0,90 %
	4	360	11.11.2023	3,6 %	
	3	270	09.02.2024	2,7 %	
	2	180	09.05.2024	1,8 %	
	1	90	07.08.2024	0,9 %	

Zdroj: vlastní zpracování

Na druhé schůzce v prosinci 2021, byl již klient v evidenci Úřadu práce. Nárok na podporu mu vznikl, a to ve výši 65 % z průměrného měsíčního výdělku, tedy 14 430 Kč na první dva měsíce evidence. Ve třetím až pátém měsíci bude výše podpory 11 100 Kč a od pátého měsíce bude podpora 9 990 Kč. Podpůrčí doba pro výplatu podpory v nezaměstnanosti je vzhledem k věku nad 55 let, 11 měsíců.

Vzhledem k výši podpory se klient rozhodl pro termín odchodu do předčasného důchodu k datu 20. 5. 2022, s výši důchodu 16 940 Kč. Tento termín umožňuje čerpat podporu ve výši, kterou nemusí příliš dotovat z úspor a současně mu umožní odložit odchod do předčasného důchodu.

Vzhledem k tomu, že žádost o starobní i předčasný důchod lze podat nejdříve čtyři měsíce před termínem odchodu, byla domluvena třetí schůzka, na konci ledna 2022. Na této

schůzce klient uvedl, že si práci během doby od poslední schůzky nenašel. Proto byla sepsána klientova žádost o předčasný důchod k datu 20. 5. 2022.

Pokud by tento klient odešel do předčasného důchodu v prvním termínu k 21. 11. 2021 s výší důchodu 14 447 Kč, byl by oproti nakonec zvolenému termínu k datu odchodu 20. 5. 2022, s výší důchodu 16 940 Kč rozdíl ročně o 25 620 Kč.

Oba příklady z praxe demonstrují efektivitu odborného poradenství v důchodové problematice. Vyplývá z nich, jaký dopad může mít nedostatek informací a současně také to, že rozhodnutí, které učiní žadatel o důchod, jsou velmi individuální. Klienti mají samozřejmě právo, rozhodnout se pro variantu, která pro ně není nevýhodnější, ale je pro ně přijatelnější.

22 Interpretace výsledků průzkumného šetření

Cílem této bakalářské práce byla identifikace faktorů vedoucích k odchodu do předčasného starobního důchodu. V rámci dotazníku označovali respondenti vlastní preference. Respondenti mohli označit dvě z možností, které je k odchodu do předčasného důchodu vedou. Bylo možné své volby vybrat z nabízených možností, případně zvolit možnost jiné důvody, a tyto jiné důvody specifikovat.

Na dotazníku nejčastěji označovanou volbou, byla možnost zdravotních důvodů. Možnost zdravotní důvody označilo celkem 69 (38,55 %) respondentů, z celkového počtu 177 respondentů. Z 69 respondentů, kteří označili zdravotní důvody, jich 42 (to je 23,46 % z celkových 177 respondentů), označilo tuto možnost současně v kombinaci s některou z dalších možností. V této souvislosti je nejzastoupenější kombinace s únavou ze zaměstnání a evidence na Úřadu práce. Tyto volby jsou zjevně vzájemně provázány. Jak již bylo v práci řečeno, jsou zdravotní důvody nejčastěji uváděnými důvody pro rozhodnutí o odchodu do předčasného důchodu a průzkum tento fakt potvrzuje. **Dílčí cíl, jež měl zjistit, který důvod pro odchod do předčasného důchodu je nejčastější, byl zde splněn.**

Také druhá nejčastější volba, tedy evidence na Úřadu práce, je průzkumem potvrzena jako často uváděna. V šetření ji označilo 62 respondentů (35,03 %) z celkového počtu 177 respondentů. Samostatně, jako hlavní důvod tuto možnost označilo 33 (18,64 %) respondentů a dalších 29 respondentů (16,38 %) potom v kombinaci s jinou možností v dotazníku.

Evidenci na úřadu práce mohli respondenti dále specifikovat. Z 62 respondentů z celkového počtu 177 respondentů, kteří označili evidenci na Úřadu práce, jich dále nespecifikovalo tuto možnost pouze 6. Ostatní, 56 respondentů, podrobněji tento důvod specifikovalo. V rámci evidence na úřadu práce označilo možnost nemohu sehnat práci celkem 19 respondentů, možnost vyčerpal jsem podporu, potom označil stejný počet, tedy také 19 respondentů. To, že je podpora nízká, označilo 8 respondentů a 10 respondentů se označením poslední možnosti vyjádřilo, že si práci hledat nechtějí.

V podstatě srovnatelné množství respondentů z celkového počtu 177 respondentů, tedy 60 (33,52 %) z nich, označilo za to, co je vede k odchodu do předčasného důchodu možnost únava ze zaměstnání. 31 (17,32 %) z nich tuto možnost označilo jako jedinou a dalších 29 (16,20 %) současně s některou další možností.

Další možnosti, které respondenti v dotazníku mohli označit byly zastoupeny již spíše marginálně. Celkově 9 respondentů označilo jako důvod pro odchod do předčasného důchodu

pomoc dětem s vnoučaty. Pro 7 respondentů byla tímto důvodem péče o závislou osobu. Celkem tři respondenti pociťují tlak ze strany zaměstnavatele, a proto odešli do předčasného důchodu a 4 respondenti ukončili pracovní poměr pro nadbytečnost. Protože neoznačili současně možnost evidence na úřadu práce, byl tedy přímý důvod pro odchod do předčasného důchodu.

Jiné důvody označilo celkem 6 respondentů. Zde bylo možné se vyjádřit a popsat tyto jiné důvody pro odchod do předčasného důchodu. Ze šesti respondentů je jeden nijak nespecifikoval, jeden jako jiný důvod uvedl čerpání předdůchodu a zbývající čtyři respondenti uvedli pro odchod do předčasného důchodu ukončení činnosti OSVČ v souvislosti s pandemií Covid 19. **Cíl, tedy identifikace faktorů vedoucích k odchodu do předčasného starobního důchodu, byl splněn.** Základní průzkumná otázka práce zní: Jaké důvody vedou k podání žádosti o předčasný starobní důchod? **Průzkumná otázka byla zodpovězena.**

K dílčím cílům patřilo také to, zjistit, v jakém období předčasnosti lidé nejčastěji do předčasného starobního důchodu odcházejí. Četnost toho, v jakém období předčasnosti lidé do předčasného důchodu odcházejí, bylo dalším hlediskem, které se v rámci dotazníkového šetření zjišťovalo. Z šetření vyplývá, že pořadí početního zastoupení odpovídá tomu, že čím nižší je penalizace za krácení za předčasnost, tím více lidí se pro odchod do předčasného důchodu rozhodne. Výše penalizace tedy hraje zásadní roli v rozhodování. **Nejvíce lidí odchází do předčasného starobního důchodu v prvním roce předčasnosti.** Z celkových 177 respondentů, odešlo v prvním roce předčasnosti 72 z nich, tedy 40,68 %. Následuje druhý rok předčasnosti, kdy ze stejného počtu respondentů jich odešlo celkem 57 (32,20 %). Ve třetím roce předčasnosti odešlo 35 respondentů, což činí 19,77 %. Nejméně zastoupeno bylo období více než tříleté předčasnosti, které zvolilo 13 respondentů, tedy 7,34 %. Tomu odpovídá také rozložení variant na jednotlivých OSSZ. **Dílčí cíl zjistit, v jakém období předčasnosti lidé nejčastěji do předčasného starobního důchodu odcházejí byl splněn.**

Průzkumného šetření se zúčastnilo celkem 177 respondentů. Zastoupení mužů a žen bylo v podstatě vyrovnané. Žen se zúčastnilo 88, mužů 89. Ochota mužů i žen k účasti na dotazníkovém šetření je tedy srovnatelná a současně tento výsledek zhruba odpovídá počtu žen a mužů v populaci (viz Příloha č. 4).

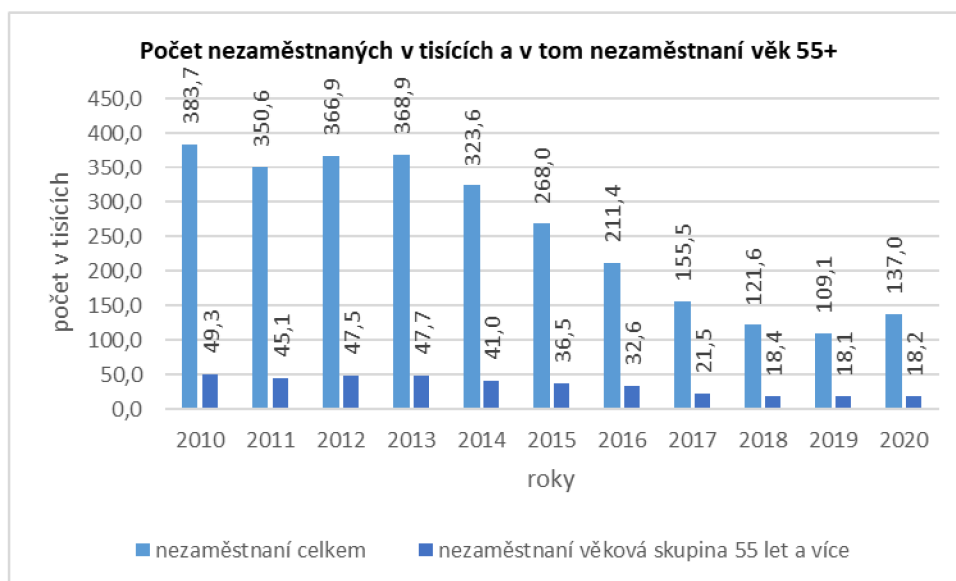
23 Diskuse a navrhovaná opatření

Předčasný důchod je stále více využívanou možností v rámci důchodového pojištění v České republice. Vzhledem k tomu, že demografické predikce hovoří o stárnutí populace, jako o nevyhnutném faktu, musí této skutečnosti odpovídat také řešení důchodové problematiky. Plánovaná důchodová reforma se musí zaměřit především na udržitelnost důchodového systému. Prvním krokem, který se již realizuje, je posunutí věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, která je stanovena na 65 let, kde zatím zůstává zastropována.

Průzkum, který je součástí této práce dokumentuje, jaké faktory vedou k odchodu do předčasného důchodu. Je zřejmé, že zdravotní důvody jsou v rozhodování se pro odchod do předčasného důchodu nejčastěji uváděnou možností. Označilo ji 38,55 % respondentů. To koresponduje také s výzkumem determinant odchodu do předčasného důchodu, který je v práci citován. V něm Šlapák et al. uvádí, že *pro osoby žádající o předčasný důchod, je nejčastějším důvodem podání žádosti jejich zdraví* (2017, s. 12). S přibývajícím věkem souvisí jak nárůst zdravotních komplikací, tak také úbytek sil. Se samotným stárnutím je spojeno fyziologické zhoršování zdravotního stavu. *Funkční stav může být negativně ovlivněn chorobami, úrazy a jejich důsledky, a také biologicky danou involucí* (Čeledová aj. 2016, s. 51). Důchodový a předdůchodový věk je věkem, kdy se zdravotní komplikace objevují a zvládnutí pracovní zátěže je náročnější. Jakkoli je možné, že zde hraje roli subjektivní hledisko, je četnost tohoto důvodu nezanedbatelná a tento faktor je nepochybně zásadní. Jak se uvádí ve Strategii přípravy na stárnutí, je *zdravotní péče a prevence zásadní oblastí z hlediska politiky stárnutí a přípravy na stárnutí populace* (MPSV 2019). Je třeba se zaměřit především na prevenci. Zdravotní pojišťovny by v preventivních programech měly motivovat své klienty k tomu, aby se o své zdraví starali. Motivační programy často nemají dostatečnou publicitu a mnoho lidí tak neví, na jaká vyšetření mají nárok, jaké benefity jim absolvování např. různých screeningových programů, může přinášet. Díky preventivním programům potom může docházet k včasné diagnostice, či předcházení nebo zmírnění některých zdravotních problémů. To v konečném důsledku může přinést jak prodloužení střední délky života, tak také délky života ve zdraví. Tím také kvalitnější život a prodloužení a zvýšení pracovního výkonu.

Zdravotní důvody jsou také zřejmým faktorem, který ještě před samotnou žádostí o předčasný důchod vede k evidenci na Úřadu práce. Právě evidence na Úřadu práce je z hlediska četnosti uváděna na druhém místě. Tuto možnost označilo 35,03 % respondentů.

Starší lidé jsou skupinou, která patří na trhu práce k nejohroženějším (Čeledová aj. 2016, s. 84). Počty nezaměstnaných a nezaměstnaných 55+ ukazuje následující graf.

Graf 3: Počet nezaměstnaných a v tom nezaměstnaní věk 55+

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na klesající podíl zastoupení věkové kategorie 55+ může mít vliv naopak stoupající počet přiznávaných předčasných důchodů. Čtvrtina respondentů (25,54 %) z těch, kteří označili jako svůj důvod pro odchod do předčasného důchodu zdravotní důvody, tuto možnost spojila s evidencí na Úřadu práce.

Předešlé dva nejčastější důvody v kombinaci s únavou ze zaměstnání, tedy třetím nejčastějším důvodem pro odchod do předčasného důchodu (označilo ji celkem 33,52 % respondentů), tvoří pochopitelnou a se sebou navzájem související skupinu. Také tento faktor se odráží v provedeném výzkumu determinantů odchodu do předčasného důchodu. Šlapák et al. uvádí, že *skupina faktorů, jež se vztahuje k pracovní situaci, hraje významnou roli a často tvoří kontext k odchodu do předčasného důchodu ze zdravotních důvodů* (2017, s. 13).

Jestliže většina žadatelů o předčasný důchod uvádí jako důvod pro odchod do předčasného důchodu kombinaci zdravotních důvodů, únavy ze zaměstnání a evidence na Úřadu práce, je třeba vytvoření takových možností, které by tyto faktory eliminovaly.

Kvalitní odborné důchodové poradenství je důležitou součástí celého procesu rozhodování o odchodu do předčasného důchodu. Poradenství je obsaženo v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální poradenství zahrnuje základní a odborné

sociální poradenství. *Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob* (zákon č. 108/2006 Sb., § 37 odst. 3). Znalost důchodové problematiky a všech faktorů, které se k ní váží, je pro celý proces rozhodování o odchodu do předčasného důchodu stěžejní. A to je pro laiky prakticky nemožné. Nejedná se jen o určení vhodných dat z pohledu krácení za předčasnost. Jde o komplexní souhrn poznatků, aplikovaných na konkrétní případ, konkrétního člověka. Zahrnuje např. také došetření chybějících období nebo zohlednění odpracované doby v kontextu zápočtu celých roků, posouzení náhradních dob z hlediska jejich zápočtu, poučení o opravných prostředcích a podobně. Současně zde hraje primární roli konkrétní situace jednotlivých žadatelů o předčasný důchod a např. i jejich osobnostní rysy. Na OSSZ bohužel není prostor na odborné poradenství v celé jeho šíři. Celý proces podání žádosti o důchod, a tedy i o předčasný důchod, je zatížen skutečně značným množstvím administrativních úkonů, které umenšují možnost, poradenství se více věnovat. Na pracovníky OSSZ na odděleních důchodového pojištění, jsou kladeny velké nároky v oblasti znalostí problematiky a stále větší v šíři administrativních činností. K samotnému poradenství, neprobíhá prakticky žádná průprava. Přitom je práce s lidmi převážnou částí práce zaměstnanců odděleních důchodového pojištění. Jak bylo v práci řečeno, lidé přicházejí proto, že řeší zásadní životní situace. Chybí zde jakákoli provázanost např. se sociálně aktivizačními službami pro seniory a osoby se zdravotním postižením, občanskými poradnami či občanskými sdruženími, které se orientují na práci s lidmi 55+. Ty poradenství poskytují, ale bohužel, vzhledem ke složitosti důchodové problematiky, odborné poradenství mohou poskytnout jen málokde. Bylo by tak velmi žádoucí, takovou spolupráci nastartovat. Ideálně formou seminářů či školení, kde by pracovníkům těchto organizací byly předány odborné informace o důchodové problematice. Vzhledem ke stále se snižujícím počtům míst ve státní správě, ubývá prostor pro práci s lidmi. Ideálním stavem by byla také možnost, kdy by na OSSZ byl k dispozici sociální pracovník, odborník na důchodovou problematiku. Náplní jeho práce by potom bylo právě především odborné poradenství.

Vzhledem k tomu, že ze statistik vyplývá, že starobní důchod je pro převážnou část seniorů hlavním příjmem, dle ČSÚ je to 86 % seniorů (ČSÚ 2022), je jeho výše naprosto zásadní. Z téhož zdroje vyplývá, že u seniorů nad 65 let je podíl těch s příjmem pod hranicí chudoby 14,7 %. Mezi domácnostmi tvořenými jednotlivci nad 65 let potom bylo v roce 2020 ohroženo příjmovou chudobou téměř 38 % seniorů. Jedná se o stoupající trend, protože v roce 2015 to dle ČSÚ bylo jen 18 % (viz Přílohy č. 7, 8, 9).

Částka, o kterou lidé přicházejí při odchodu do předčasného důchodu, neznamená pouze penalizaci za krácení za předčasnost. Současně se do výpočtu nedostane další doba pojištění, která by byla započítána při odchodu do řádného starobního důchodu. Ta činí za každý celý odpracovaný rok 1,5 % VPZ a pokud by touto dobou byla výdělečná činnost, ze které by se odvádělo sociální pojištění, potom by do výpočtu byly zahrnuty tyto příjmy. Z důvodu krácení za předčasnost se v průměru přichází v prvním roce mezi 500 až 800 Kč, ve druhém roce se tato částka pohybuje přibližně mezi 1800 až 2200 Kč. Třetí rok znamená důchod nižší v průměru přibližně 3000 Kč a více. Výše těchto částek se odvíjí od výše důchodu.

Právě takové částky, tedy ty, o které je předčasný důchod nižší, jsou často těmi, které by mohly po odečtení nutných nákladů na bydlení a další výdaje, sloužit u seniorů v důchodu k tvorbě možné finanční rezervy. Nedobrá finanční gramotnost seniorů má mnohdy za následek zadluženost a může vést až např. ke ztrátě bydlení. Prevenci zadlužování a současně zvyšování finanční gramotnosti se v ČR věnují některé občanské poradny. Vzhledem k omezené výši příjmů, *se seniori nad 65 let stávají ohroženou skupinou, protože v případě nenadálých výdajů, se snadno dostávají do insolvence* (Ondrušová, Krahulcová 2020, s. 222).

V souvislosti, s již zmiňovaným stárnutím populace je pravděpodobné, že výdaje na důchody, které bude dotovat státní rozpočet, se budou stále zvyšovat. Je tedy v zájmu státu, aby byly tyto výdaje nižší (viz Příloha č. 5).

23.1 Navrhovaná opatření

Lidé, kteří v současné době, tedy v roce 2022, odcházejí do starobních důchodů v řádném termínu, mají důchodový věk u mužů 62 let a 10 měsíců. U žen, které dosud mají věkovou hranici sníženou pro výchovu dětí, je tento termín stanoven např. při výchově dvou dětí na 61 let a dva měsíce. Ze statistik vyplývá, že k rozhodnutí o odchodu do předčasného důchodu dospívá stále více lidí a nárůst počtu předčasných důchodů je trend, který se již několik let objevuje. Pokud tedy významná část lidí v předdůchodovém věku řeší svou situaci odchodem do předčasného důchodu již v tomto věku, potom je pravděpodobné, že u posunuté věkové hranice se jejich počet zvýší. Tím se také budou stále zvyšovat náklady, které se na předčasné důchody musí vynakládat (viz Příloha č. 5).

Jednou z cest, které by mohly pomoci překlenout období před důchodem, by mohlo být využití institutu předdůchodu. Předdůchody nejsou dosud příliš využívanou možností.

K hlavním příčinám, nízkého počtu těch, kteří předdůchod využívají, patří fakt, že je třeba mít naspořené vlastní finanční prostředky, a to v případě pětiletého čerpání činí *více než 666 tisíc Kč* (Naše důchody 2022). Lidé si naspořené prostředky často koncipují jako rezervu na dobu v důchodu, nikoli před ním.

V předdůchodovém věku, kdy u mnohých lidí dochází k poklesu výkonnosti, by bylo přínosné, využití možnosti částečných pracovních úvazků či sdílených pracovních míst. To by umožnilo snížení pracovního výkonu při zachování pracovní pozice. Samozřejmě by s tím byl spojen pokles příjmů, ale mluvíme-li o jednom až třech letech, potom při současném principu výpočtu výše starobních, a tedy i předčasných důchodů by právě tyto doby, neměly na výši důchodu fatální dopad. Variantou by mohl být upravený zápočet těchto období.

Motivací pro zaměstnavatele pro zřizování sdílených míst, by potom mohly být pobídky od státu, úlevy na daních či podobné kompenzace. Často označovaným důvodem pro odchod do předčasného důchodu, byla také evidence na Úřadu práce. Zde by mohla být podpora v nezaměstnanosti transformována na dávku, která by při sdíleném místě či částečném úvazku v předdůchodovém věku, kompenzovala do určité míry pokles příjmů, na podobném principu, jako již nyní fungují nekolidující zaměstnání ve spojení s evidencí na Úřadu práce.

Další možností, která by mohla kompenzovat dopady předčasnosti, je možnost pobírání poloviny předčasného důchodu a současného zaměstnání, které by bylo striktně specifikované z hlediska výše příjmu a např. odpracovaných hodin a podobně. Z takového příjmu by se současně dál odvádělo sociální pojištění. Díky tomu by bylo možné „odmazávat“ krácení, např. také z poloviny, či alespoň z části. Po takto odpracovaných devadesáti dnech, by se tak neodmazalo (např. v případě druhého roku předčasnosti) 1,2 %, ale např. 0,6 %.

Příjem státu na odvodech na sociální pojištění a daní by tak stále běžel, výdaje na důchody by v takovém případě byly nižší a efekt pro takového člověka by byl zřejmý. Úleva v části života, kdy jsou již síla a zdraví oslabeny. Všechny navrhované možnosti cílí na to, jak v předdůchodovém věku ulevit těm, kteří to potřebují a zároveň nevyčerpávat důchodový systém dalšími výdaji.

Vzhledem k výši starobního důchodu a zejména toho předčasného, by měla být posilována finanční gramotnost seniorů. A to jak těch, kteří již důchod pobírají, tak v rámci přípravy na stárnutí také těch, kterých se důchod zatím netýká. Každý senior, který již pobírá důchod, dostává každoročně zasilku s valorizačním výměrem. Valorizační výměr obsahuje informaci o výši důchodu v nadcházejícím roce. Mohla by to být přirozená cesta, kterou

by senioři byli průběžně vzděláváni, či by jim mohly být předávány základní informace na letácích, vložených do obálek s valorizačními výměry. Součástí takové informace by mohly být např. kontakty na organizace a občanská sdružení, které se dluhovým poradenstvím či zvyšováním finanční gramotnosti věnují.

Větší pozornost by se obecně měla věnovat přípravě na stárnutí a stáří. Součástí přípravy na stárnutí by tak také měla být osvěta v oblasti zdraví. Z průzkumu vyplývá, že je to právě problematika zdraví, která je nejvíce akcentována. Především důležitost prevence a účasti na screeningových programech. Informovanost o zdravém životním stylu a důsledcích, které s sebou přináší nezdravý životní styl. V rámci dlouhodobé přípravy na stárnutí by bylo vhodné tuto tematiku začlenit již do vzdělávacích osnov středoškoláků a učňovské mládeže. Příprava na stáří se těmito věkovými kategoriím může zdát vzdálená, ale např. dopady toho, že není odváděno sociální pojištění, se jim již v tomto mladém věku, může na výši budoucího důchodu podepsat.

Závěr

Tématem této práce byl předčasný důchod. Předčasný starobní důchod je pro mnohé lidi možností, jak vyřešit svou životní situaci, ve které se v předdůchodovém věku ocitli.

Cílem práce byla identifikace faktorů, které vedou k odchodu do předčasného důchodu. Lidé v těchto situacích stojí před rozhodnutími, které do značné míry ovlivní zbytek jejich života. Současně by tedy toto rozhodnutí mělo vyřešit situaci, ve které se nacházejí. A to při vědomí penalizace trvalého krácení, která znamená nižší výši důchodu, a tím také pro mnohé problematičtější zabezpečení ve stáří. Vzhledem k tomu, že starobní důchod je pro většinu seniorů primární zdroj příjmů, má toto rozhodnutí zcela zásadní význam. Poradenská činnost v rámci důchodové problematiky s sebou přináší nároky na dobrou znalost nejednoduchého systému a současně také na individuální přístup ke klientovi.

Důchodová problematika v České republice je ovlivněna historickým vývojem i vůlí politické reprezentace provádět nepopulární změny. Je také zatížena značnou komplikovaností a neprůhledností.

V první části práce bylo představeno teoretické ukotvení terminologie, které je nezbytné pro celkový kontext zkoumané problematiky. V krátkosti byla nastíněna historie starobních důchodů v kontextu legislativy a byly popsány principy, na kterých je důchodový systém založen. Dále byla popsána konstrukce starobního důchodu, která se ve většině aspektů od předčasných důchodů neliší. Byly zde popsány faktory, které jsou pro důvody k odchodu do předčasného důchodu uváděny. Dále se práce věnovala specifikům, které se váží k předčasnému důchodu a kontextu v rámci stárnutí populace, sociální politiky a sociální práce.

Druhá část práce je věnována průzkumu. Po metodologickém úvodu byly představeny výsledky průzkumu. Průzkum probíhal formou dotazníkového šetření na třech OSSZ v Libereckém kraji v době od května 2021 do prosince 2021.

Cíl i dílčí cíle byly splněny a na zvolenou průzkumnou otázku bylo odpovězeno. Faktorů, které k odchodu do předčasného důchodu vedou, je více. Dominují mezi nimi již zmiňované zdravotní důvody, evidence na Úřadu práce ČR a únava ze zaměstnání. K dalším faktorům, které z průzkumu vyplynuly a byly v dotazníku označeny, patří také pomoc dětem s vnoučaty, péče o závislou osobu, tlak ze strany zaměstnavatele či ukončení zaměstnání pro nadbytečnost. V části dotazníku, která byla koncipována jako možnost pro vlastní vyjádření, bylo zmiňováno ukončení činnosti OSVČ z důvodu pandemie Covid 19.

Práce byla dokončována v době, kdy se ještě plně neprojevíly právě důsledky pandemie Covid 19, která ovšem stále není u svého konce. Zároveň je dokončována také v době, kdy probíhá teprve nedávno zahájená válka na Ukrajině. Celosvětové dopady na ekonomiku budou obrovské. Již nyní se inflace spolu s cenami energií, nedostatek surovin a v konečném důsledku markantní zvyšování cen, významně podepisuje na výdajích, které je nutné vynakládat. To jsou skutečnosti, jejichž důsledkem bude to, že situace lidí v seniorském věku, kteří budou pobírat důchod, se významně zhorší. Počty těch, kteří budou ohroženi chudobou, se zvýší.

Z toho vyplývá důležitost a nezbytnost rychlé a kvalitní důchodové reformy. Reformy, která by zohlednila také faktory, vážící se k předčasnému důchodu. Potom by tato důchodová reforma mohla v konečném důsledku přispět nejen k udržitelnosti důchodového systému a jeho spravedlnosti, ale také napomoci tomu, aby se ze sociální události, kterou odchod do starobního i předčasného důchodu je, nestal sociální problém.

Zdroje

- DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.
- ČELEDOVÁ, L., aj. 2016. *Úvod di gerontologie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3404-3.
- ČEVELA, R., aj. 2014. *Sociální gerontologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4544-2.
- ČSSZ. 2004. 80 let sociálního pojištění. In. *Česká správa sociálního zabezpečení*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61
- ČSSZ. 2022. Důchodová kalkulačka. In. *Česká správa sociálního zabezpečení*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>
- ČSSZ. 2022. Otevřená data. In. *Česká správa sociálního zabezpečení*. [vid. 13. 3. 2022]. <https://data.cssz.cz/graf-vydaje-na-predcasne-starobni- Duchody>
- ČSSZ. 2021. Informace k předdůchodu, k jeho výpočtu a hodnocení doby – poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb. In. *Česká správa sociálního zabezpečení*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/1417535/106_1999+Dotaz+a+odpov%C4%9B%C4%8F.pdf/7a7d6273-118d-ab12-1779-60c3f38a35f8
- ČSÚ. 2019. Proměny věkového složení obyvatelstva. In. *Český statistický úřad*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/92011146/13015819a4.pdf/11e3bc8b-69b5-4ee6-8f41-db854825b055?version=1.2>
- ČSÚ. 2021. Průměrná výše starobního důchodu. In. *Český statistický úřad*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-prumerna-vyse-starobniho-duchodu-v-ceske-republice>
- ČSÚ. 2021. Senioři v ČR v datech. In. *Český statistický úřad*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141241/31003421.pdf/9a7568fd-10f1-4e6e-bfb7-7a9001f6313c?version=1.11>
- ČSÚ. 2022. Vloni zemřelo v Česku nejvíce lidí od konce války. In. *Český statistický úřad*. [vid. 27. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vloni-zemrelo-v-cesku-nejvice-lidi-od-konce-valky>

- CHRÁSKA, M., KOČVAROVÁ, I., 2015. *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. ISBN 978-80-7454-553-5.
- GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3379-1.
- JAKEŠOVÁ, S., URBÁNKOVÁ S. 2018. Důchodový věk a jeho změny. *Časopis Národní pojištění*. [online], roč. 2018, č. 1., s. 9–14 [vid. 13. 3. 2022]. ISSN 0323-2395. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/189660/np_1_2018_9_14.pdf/ad92a860-15b9-8389-2515-e798a47c945d
- KAHOUN, V. 2012. *Starobní důchody přiznáváné před dosažením důchodového věku*. Fórum sociální politiky. [vid.]. č. . 2017, ISSN: 1803-7488 dostupné z: https://www.vupsv.cz/wp-content/uploads/2021/04/Kahoun-Vilem-Starobni-duxody-priznavane-pred-dosazenim-duxodoveho-veku.-FSP_c.-4-2012.pdf
- KREBS, V. aj., 2015. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-7478-921-2.
- KUBICA, J., 2021. Předdůchody. [online]. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.predduchod.cz/podminky-cerpani-predduchodu.html>
- LOUČKOVÁ, I., 2014. Výzkum v sociální práci – problémy a možnosti. In: BAUM, D., aj. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 21-32. ISBN 978-80-7464-390-3.
- MARÍK, K., 2021. *Nasedůchody.cz* [online]. [vid. 7. 6. 2011]. Dostupné z: <https://www.naseduchody.cz/predduchod.html>
- MATOUŠEK, O., a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- MPSV. 2022. Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. In. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/obecna-informace-k-zakonu-o-duxodovem-pojisteni>
- MPSV. 2022. Důchodové kalkulačky. In. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [vid. 13. 3. 2022]. dostupné z: <https://www.mpsv.cz/kalkulacky>
- MPSV. 2021. Strategický rámec přípravy stárnutí společnosti 2021–2025. In. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [vid. 13. 3. 2022]. dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Strategicky_ramec_pripravy_na_starnuti_spolecnosti_2021-2025.pdf/99bc6a48-abcf-e555-c291-1005da36d02e
- ONDRUŠOVÁ, J., KRAHULCOVÁ B., 2020. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4383-0.
- POTŮČEK, M., 2018. *České důchody*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4236-9.

- PŘIB, J., 2012. Kdy do důchodu a za kolik. 13. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4090-4.
- PTÁČKOVÁ, H., PTÁČEK, R., a kol. 2021. *Psychosociální adaptace ve stáří a nemoci*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0876-3.
- RABUŠIC, L. 2006. Vzdělávání dospělých v předseniorském a v seniorském věku. In: FILOZOFICKÁ FAKULTA BRNĚNSKÉ UNIVERZITY. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. [online]. Brno: Filozofická fakulta brněnské univerzity. s. 79-99. ISSN: 0231-7710.
- ŠLAPÁK, M., HOLUB, M., PRŮŠA, P., 2017. Determinanty odchodu do předčasného důchodu. *Fórum sociální politiky*. č. 6. 2017, ISSN 1803-7488. dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/forum-socialni-politiky-6-2017/?wpdmdl=2465&refresh=6182a780809e71635952512>
- TOMEŠ, I., 2019. Povinná sociální solidarita. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3835-5.
- VOSTATEK, J., 2016. Penzijní teorie a politika. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-571-8.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., SOLLÁROVÁ, E., 2019. Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-2712-997-3.
- Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. In: In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2022, [vid. 13. 3. 2022]. částka 37, s. 1268 [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2022, částka 41, s. 1986–2011 [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1995&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=5>
- Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2022, částka 111, s. 2916 [vid. 13. 3. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=582/1991&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Seznam příloh

Příloha 1: Původně stanovený důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1955 až 1977.....	78
Příloha 2: Nově stanovený důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1955 až 1977.....	79
Příloha 3: Anonymní dotazník	80
Příloha 4: Výdaje na předčasné důchody	81
Příloha 5: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2018 a 2050.....	82
Příloha 6: Roční čisté peněžní příjmy domácností na osobu podle typu domácnosti v letech 2018 a 2019	83
Příloha 7: Podíly jednotlivých typů příjmů u vybraných typů domácností v roce 2019 v % ...	84
Příloha 8: Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v domácnostech celkem a jednotlivců v letech 2015 a 2020	85

Přílohy

Příloha 1: Původně stanovený důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1955 až 1977

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vchovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

zdroj: ČSSZ

Příloha 2: Nově stanovený důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1955 až 1977

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vchovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r	65r	65r	65r	63r+8m	62r+2m
1967	65r	65r	65r	65r	64r+2m	62r+8m
1968	65r	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m
1969	65r	65r	65r	65r	65r	63r+8m
1970	65r	65r	65r	65r	65r	64r+2m
1971	65r	65r	65r	65r	65r	64r+8m
1972	65r	65r	65r	65r	65r	65r
1973	65r	65r	65r	65r	65r	65r
1974	65r	65r	65r	65r	65r	65r
1975	65r	65r	65r	65r	65r	65r
1976	65r	65r	65r	65r	65r	65r
1977	65r	65r	65r	65r	65r	65r

zdroj ČSSZ, vlastní úprava³

³ „r“ znamená rok
 „m“ znamená kalendářní měsíc”.
 Příloha k zákonu č. 155/1995 Sb

Příloha 3: Anonymní dotazník

Anonymní dotazník

Tento anonymní dotazník slouží jako podklad k výzkumu probíhajícího při studiu sociální práce na Technické univerzitě v Liberci a za jeho vyplnění Vám děkuje student.

Jsem:

žena muž

Do předčasného důchodu odcházím:

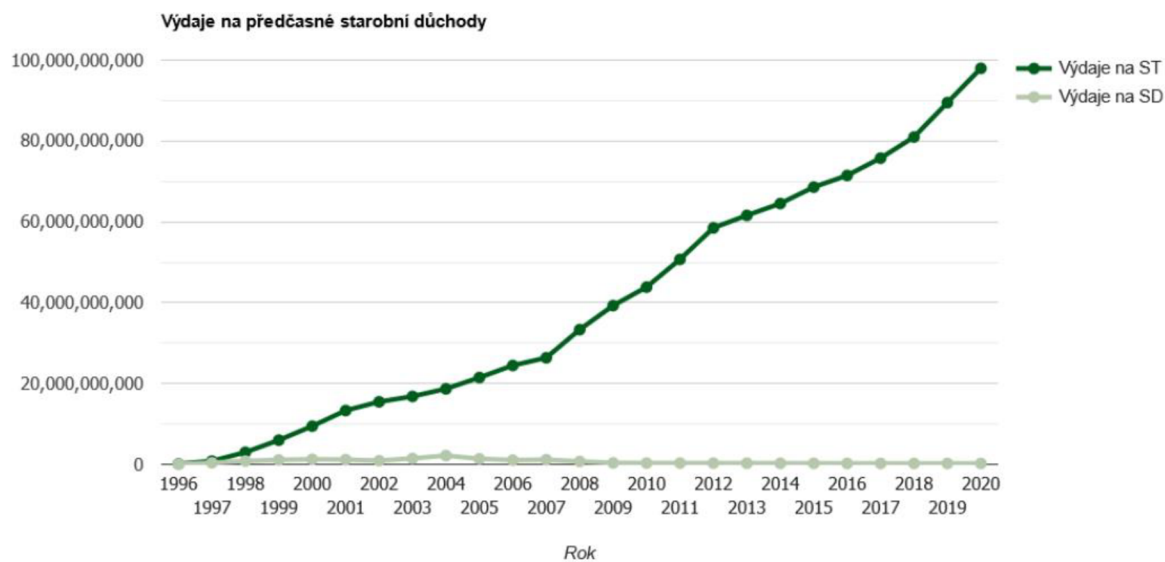
- v 1. roce předčasnosti.....
- ve 2. roce předčasnosti.....
- ve 3. roce předčasnosti.....
- více než o 3 roky dříve.....

Důvody pro odchod do předčasného důchodu (označte prosím maximálně dvě možnosti):

- zdravotní důvody.....
- únava ze zaměstnání.....
- na žádost zaměstnavatele.....
- pocít'uji tlak ze strany zaměstnavatele.....
- ukončil/a jsem zaměstnání z důvodu nadbytečnosti.....
- pečuji o závislou osobu.....
- pomoc dětem s vnoučaty.....
- evidence na Úřadu práce.....
 - nemohu sehnat práci.....
 - vyčerpal jsem podporu.....
 - podpora je nízká.....
 - nechci si hledat práci.....
- jiné důvody.....
 - chcete-li, uveďte jaké důvody:

.....
.....

Příloha 4: Výdaje na předčasné důchody

Předčasný starobní důchod zahrnuje důchody vyplácené důchodcům, kteří ještě nedosáhli důchodového věku tak i těm, kteří již důchodového věku dosáhli.

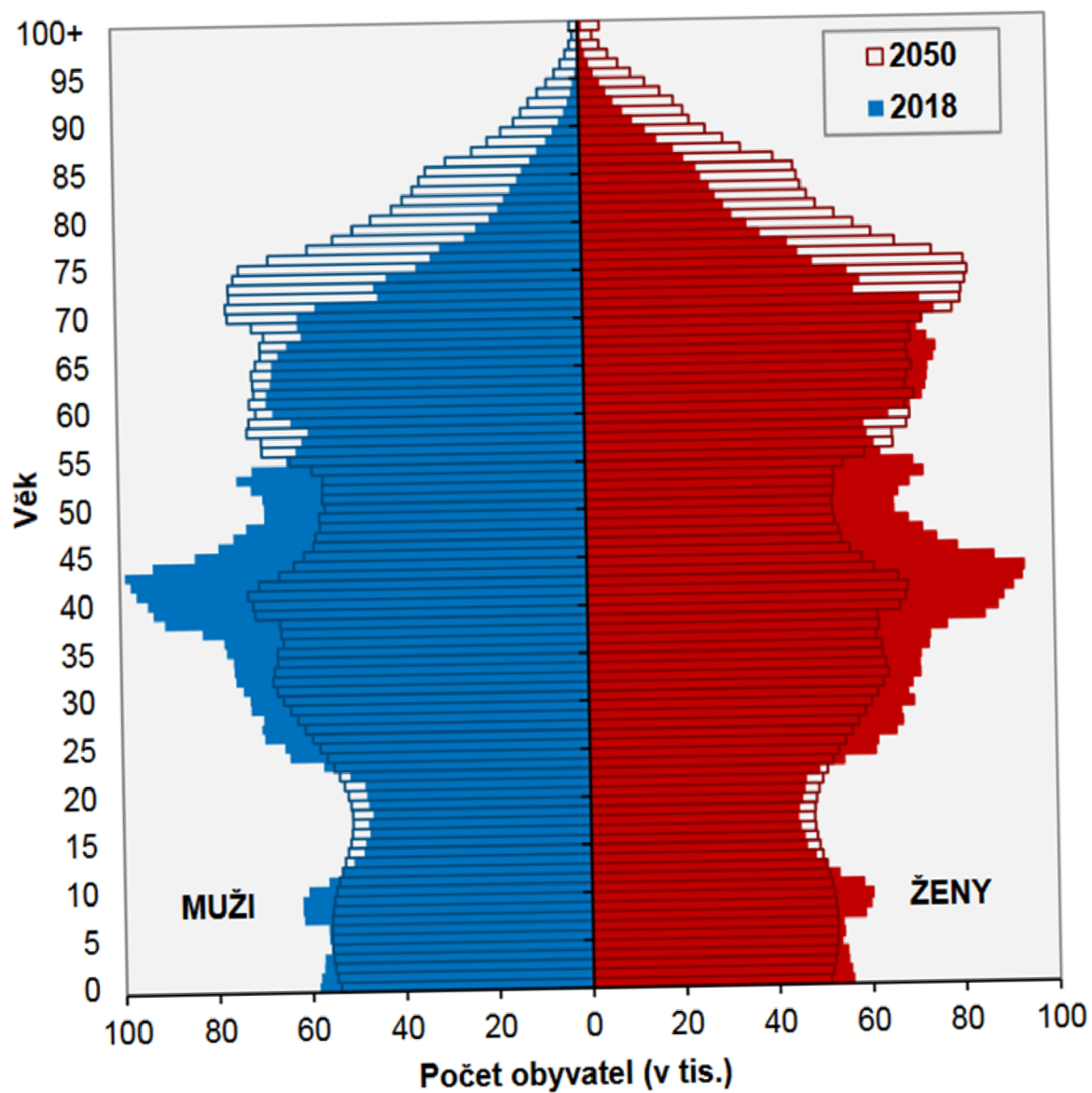
Význam zkratk druhů důchodů:

SD - Starobní důchod z invalidity přiznaný před důchodovým věkem (tzv. předčasný)

ST - Starobní důchod přiznaný před důchodovým věkem (tzv. předčasný) trvale krácený pro předčasnost

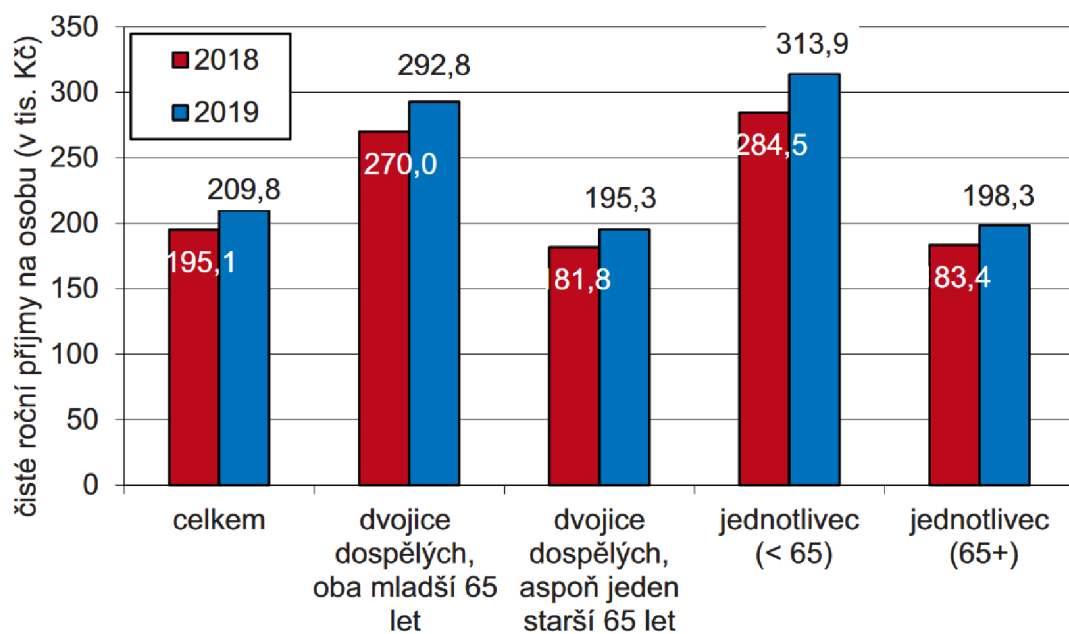
Zdroj ČSSZ

Příloha 5: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku, 2018 a 2050

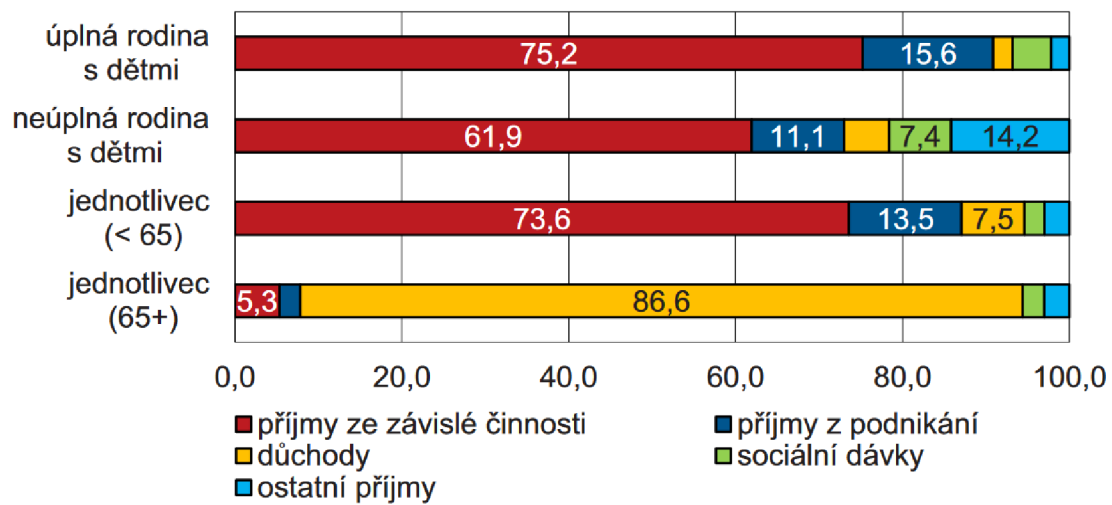
Zdroj ČSSZ

Příloha 6: Roční čisté peněžní příjmy domácností na osobu podle typu domácnosti v letech 2018 a 2019

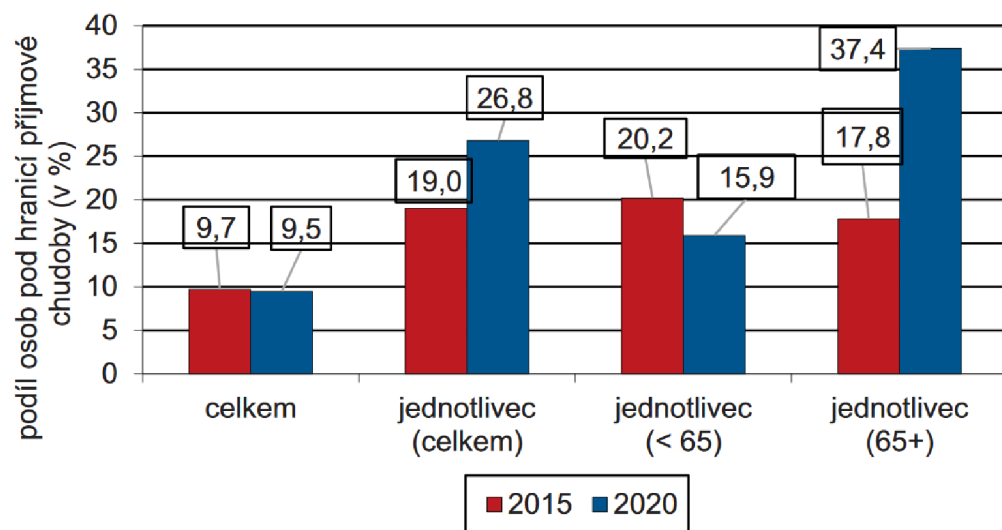
Zdroj: ČSÚ

Příloha 7: Podíly jednotlivých typů příjmů u vybraných typů domácností roce 2019 v %

Zdroj: ČSÚ

Příloha 8: Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v domácnostech celkem a jednotlivců v letech 2015 a 2020

Zdroj: ČSÚ